

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

**Reflexe historických proměn na stránkách vybraných jihočeských
periodik v období 1918 – 1919**

Reflection of the 1918 – 1919 historical events in selected South
Bohemian periodic newspapers

Vypracovala: Helena Hošková
Vedoucí práce: PhDr. Helena Pavličíková, CSc.

České Budějovice 2013

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím uvedených pramenů a literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Rožmitále p. Tř., dne 20. listopadu 2013

Helena Hošková

Děkuji PhDr. Heleně Pavličíkové, CSc. za odborné vedení práce, za cenné rady, podněty a trpělivost. Dále poděkování patří pracovníkům knihovny Jihočeského muzea za jejich pomoc a ochotu při sběru materiálu a v neposlední řadě celé mojí rodině, která mi byla po celou dobu oporou.

Obsah

Anotace.....	6
Annotation	7
Úvod	8
1. Historické změny v letech 1918 – 1919	10
1.1. První světová válka a formování budoucího Československa.....	10
1.2. Vznik Československa (1918-1920).....	13
1.3. České Budějovice a vznik Československa.....	19
1.4. Obecná charakteristika periodického tisku dané doby	20
2. Charakteristika periodik vycházejících v jihočeském regionu ve dvacátých letech 20. století.....	22
2.1. Charakteristika periodika Jihočeské listy (1895 – 1941).....	22
2.2. Charakteristika periodika Republikán (1919 – 1935).....	23
2.3. Charakteristika periodika Jihočech (1918-1938).....	25
2.4. Charakteristika periodika Hlas lidu (1906 – 1938)	27
2.5. Charakteristika periodika Jihočeský kraj (1910-1919).....	28
3. Obsahová analýza Jihočeských listů a reflexe událostí let 1918 – 1919 na jejich stránkách	31
3.1. Obsahová analýza Jihočeských listů v letech 1918 – 1919	31
3.2. Reflexe historických událostí let 1918 – 1919 na stránkách Jihočeských listů	34
3.2.1. Vymezení sledovaných událostí	34
3.2.2. Reflexe sledovaných událostí na stránkách Jihočeských listů.....	34
3.2.2.1. Naděje do nového roku (1. ledna – 31. prosince 1918)	34
3.2.2.1.1. Brestlitevská mírová jednání	34
3.2.2.1.2. Vývoj na válečných frontách (březen – červen 1918).....	37
3.2.2.1.3. Válka a vyživovací nesnáze.....	39
3.2.2.1.4. Vznik Národního výboru	41
3.2.2.1.5. Boje na západní frontě a německý ústup (červenec – září 1918)	42
3.2.2.1.6. Obrat válečné situace (30. září 1918)	44
3.2.2.1.7. Manifest Národního výboru (19. října 1918) a vznik ČSR (28. října 1918).....	45
3.2.2.2. S novým rokem nový život (1. ledna – 31. prosince 1919).....	46
3.2.2.2.1. Versailleská mírová konference	46
3.2.2.2.2. Vzpoura Němců proti ČSR a spor o Těšínsko.....	48
3.2.2.2.3. Obecní volby	50

3.2.2.2.4. Maďarský útok na Slovensko	51
3.2.2.2.5. Krize v československé společnosti	51
4. Význam jihočeských periodik pro zobrazení konce 1. světové války a vzniku ČSR.....	53
Závěr.....	55
Seznam pramenů a literatury	57

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na vybraná jihočeská periodika, vycházející v letech 1918 – 1919. Jejím hlavním cílem je podat reflexi historických událostí v době vzniku Československé republiky na stránkách Jihočeských listů a zhodnotit jejich funkci a místo v periodickém tisku regionu. Práce využívá obsahové a komparativní analýzy.

Bakalářská práce podává ucelený pohled na historické události let 1918 – 1919. Dále předkládá přehled a stručnou charakteristiku vydávaných regionálních periodik. V její hlavní části jsou vymezeny události let 1918 – 1919, které jsou sledované a analyzované z pohledu redakce listu.

Práce vznikla na podkladě literatury dostupné k tématu a na základě pramenů uložených v knihovně českobudějovického muzea.

Annotation

Bachelor thesis is focused on selected periodic newspapers, published from 1918 to 1919. Its aim is to provide reflection of the historical events during the formation of Czechoslovakia as described in newspaper Jihočeské listy and evaluate its function and role amongst periodic newspapers of the region. The thesis makes use of content and comparative analysis.

The bachelor thesis provides comprehensive look at historical events of 1918 – 1919. It also presents overview and brief characteristic of published regional periodic newspapers. Main part of the thesis defines events of 1918 – 1919 that we study and analyze from the point of view of newspapers.

The thesis originated on the basis of available relevant bibliography and on the basis of sources deposited in the library of Czech Budweis' museum.

Úvod

Masová média představují významnou součást života moderních společností. Noviny, časopisy, internet, rozhlasové a televizní vysílání tvoří složku médií, jejíž vliv neustále roste. Společnost se snaží jednání médií analyzovat, hodnotit a porozumět mu. Zdrojem našeho poznání však nemusí být výlučně současná mediální kultura. Alternativně se lze obrátit ke studiu periodického tisku, který byl v dobách minulých dominantním informačním zdrojem. Dobový tisk odráží všechny politické, kulturní a sociální proměny, a tak je ideálním studijním materiálem. Periodika mohou realitu sice částečně zkreslovat, ale i přesto prezentují jeden z nejobsáhlejších pramenů o životě a událostech v městech naší republiky. Tématem této práce je studium regionálního periodického tisku na Českobudějovicku. Zvláštní pozornost je věnována období let 1918 – 1919, na které pohlížím skrze místní obdeník Jihočeské listy. Práce si klade za cíl postihnout události konce první světové války a vzniku nového československého státu. Zároveň by prostřednictvím novinových příspěvků práce měla posloužit k poznání každodenního života obyvatel jižních Čech.

Práce je členěna do čtyř hlavních kapitol, které jsou dále rozděleny na podkapitoly. První část „*Historické změny v letech 1918 – 1919*“ je nástinem historického vývoje v letech 1914 – 1919. Pozornost je věnována především průběhu první světové války, okolnostem vzniku Československé republiky a jejímu následnému vývoji. Dalším oddílem této kapitoly je obecná charakteristika periodického tisku daného období, sloužící jako základní profil tehdy vycházejících periodik.

Ve 20. letech dvacátého století vycházelo na Českobudějovicku mnoho tiskovin. Druhá kapitola je zaměřena na charakteristiku vybraných lokálních titulů. Zejména se jedná o politické listy, které byly v té době nejrozšířenější. Periodika jsou popisována na základě jejich obsahového zaměření, ale i formálních úprav. Pro nedostatek archívních materiálů byl hlavním zdrojem při popisu listů jejich vlastní obsah.

Třetí kapitola je věnována obsahové analýze Jihočeských listů a reflexi historických událostí v letech 1918 – 1919 na jejich stránkách. Při samotném rozboru článků byly předmětem zájmu především úvodníky, sloupky a význačné zprávy dne z domova i ze světa. Výběrem textu jsem se snažila zachytit události popisované v první části práce. Reflexe listu nám pomůže získat ucelenou představu o situaci a poměrech v ČSR i zahraničí.

Ve čtvrté části práce je věcně shrnuto postavení a působení periodik a jejich význam ve 20. letech 20. století. Tato kapitola tedy slouží jako stručný přehled, prezentující funkci a přínos periodik.

Dané téma práce jsem zvolila proto, že se jedná o dosud nezpracovanou problematiku historie regionálního tisku na Českobudějovicku, jenž nám nabízí možnost ohlédnutí do historie v reflexi místních novin a časopisů. Dalším důvodem se mi stal zájem o novodobé dějiny a bližší poznání českobudějovického regionu, ke kterému mám již od dětství velmi kladný vztah.

Základními prameny a literaturou pro studium historického kontextu let 1918 – 1919 byly publikace Prof. PhDr. Zdeňka Kárníka a PhDr. Jana Podlešáka. Při studiu vývoje českého tisku a mediální krajiny byla využita díla PhDr. Jakuba Končelíka, Mileny Beránkové, Prof. PhDr. Jana Jiráka a dalších.

K hlavním metodologickým postupům, které jsem při práci využila, patří deskriptivní metoda, obsahová analýza historických pramenů (zejména dobového tisku) a komparativní metoda.

1. Historické změny v letech 1918 – 1919

1.1. První světová válka a formování budoucího Československa

V červnu roku 1914 válku odstartoval atentát na následníka rakousko-uherského trůnu Františka Ferdinanda d'Este v Sarajevu. Atentát byl však spíše záminkou k rozpoutání války. Ve skutečnosti šlo o mocenské rozpory mezi Trojdhodou (Rusko, Velká Británie, Francie) a Trojspolkem (Německo, Rakousko-Uhersko, Bulharsko, Turecko), jejichž zájmy se střetávaly právě na Balkáně. Srbsko odmítlo povolit Rakousko-Uhersku vyšetřování atentátu na svém území, a tak 28. července 1918 vyhlásilo Rakousko-Uhersko pod německým nátlakem Srbsku válku. Konflikt byl tedy vyprovokován postupem habsburského mocnářství vůči Srbsku. Vina byla nesporně na mocnářství. Z války se stal konflikt evropský a následně celosvětový.¹

Po vypuknutí války také došlo ke změnám v postoji Čechů a Slováků vůči Rakousko-Uhersku. Dříve Češi počítali s existencí rakousko-uherské monarchie jako přirozené základny pro rozvoj národa a usilovali o zrovnoprávnění Čechů a Slováků s vládnoucími národy monarchie.² Válka ale vše změnila. Negativní vztahy k monarchii sílily. Češi i Slováci chápali válečný konflikt již od začátku jako cizí či dokonce protinárodní. Nechtěli se pouštět do války a bojovat za Rakousko-Uhersko. Důsledkem toho bylo i mnoho přeběhlíků z řad českých a slovenských vojáků k ruské armádě.³ V zemích se rozšiřovala germanizace a maďarizace. Nástrojem německého tlaku se stal plán tzv. Mitteleuropy a Češi tak ztratili veškeré naděje na řešení české otázky. Němci odmítali jakákoliv jednání s Čechy. Nátlak a pronásledování Čechů byly často protiprávní. Němci usilovali o zřízení vojenské diktatury, protože se jim pronásledování Čechů nezdálo dostatečně tvrdé. V roce 1916 na Velikonoce se rakouští Němci dohodli na programu, jenž měl definitivně vyřešit „českou otázku“. Podle programu se měly České země rozdělit na české a německé, přičemž s němčinou se počítalo jako se státní řečí pro všechny. S Německem mělo dojít také k vytvoření celní unie. Šlo o plán postupné germanizace Českých zemí a likvidaci českých práv.⁴ Situace byla vážná, a to nakonec vedlo ke vzniku domácího i zahraničního odboje, v jehož čele stál profesor Tomáš Garrigue Masaryk. První prohlášení odboje se uskutečnilo 14. listopadu 1915:

¹ Kárník Z.: České země v éře První republiky (1918 – 1938), Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929), Libri, Praha 2003, s. 19

² Housková, H., Podlešák, J.: České a slovenské dějiny v letech 1900–1945. PF JU, České Budějovice 1994, s. 17

³ Housková, H., Podlešák, J.: České a slovenské dějiny v letech 1900–1945. PF JU, České Budějovice 1994, s. 18

⁴ Kárník Z.: České země v éře První republiky (1918 – 1938), Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929), Libri, Praha 2003, s. 21

„Dnes vůdčí politikové čeští úpí v žalářích, šibenice se staly oblíbenou podporou neschopné administrace, české pluky (jsou) decimovány ... Práva jazyka českého bezohledně porušována a ztenčována i za války, absolutistická soldateska řádí v českých, německých a nemad'arských zemích jako v zemi nepřátelské. Za takové situace nemůže národ český mlčet ...

Usilujeme o československý stát. Český národ se přesvědčil, že se musí starat sám o sebe. Rakousko ... stalo se dependencí Německa ... Ztratili jsme důvěru v životnost Rakousko-Uherska, neuznáváme již jeho oprávněnost; svou neschopností a nesamostatností podalo celému světu důkaz, že slovo o nutnosti Rakouska je překonáno a právě touto válkou naprosto vyvráceno. Ti, kdo hájili možnost, ba nutnost Rakousko-Uherska – a byl to jednu dobu sám Palacký – chtěli federativní soustátí rovnoprávných národů a zemí...; avšak Rakousko-Uhersko ... zvrhlo se v pouhý nástroj dobytčivosti Německa na východ, bez vlastního pozitivního cíle ...Rakousko-Uhersko a Německo bojují se svým tureckým a bulharským spojencem pro věc špatnou a ztracenou.“⁵

Po Masarykově emigraci vznikla na domácí půdě spiklenecká organizace, která měla za úkol udržovat spojení a poskytovat užitečné zprávy dohodovým mocnostem. Organizace byla známá pod jménem Maffie nebo také Česká Maffie. Spojení s ní zajišťoval až do své emigrace v září roku 1915 zejména Edvard Beneš. Dalším blízkým spolupracovníkem T. G. Masaryka byl vysoký důstojník francouzské armády dr. Milan Rastislav Štefánik. Společně vytvořili Národní výbor český, který byl později přejmenován na Československou národní radu se sídlem v Paříži. Československá národní rada se tak stala vrcholným orgánem zahraničního odboje proti habsburské monarchii.⁶ Projevy protiválečného a protihabsburského smýšlení českého a slovenského lidu byly potlačovány rozsáhlým zatýkáním, přísnou cenzurou tisku, zákazem shromažďování a spolkové činnosti.⁷ Tímto byla také pozastavena činnost českých politických stran. Někteří čelní představitelé byli dokonce odsouzeni za velezradu a věznění.⁸ Národně sociální a sociálně demokratické listy byly zakázány a několik redaktorů bylo popraveno. Později došlo také k vyřazování literárních děl s českou a

⁵ Kárník Z.: České země v éře První republiky (1918 – 1938), Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929), Libri, Praha 2003, s. 21

⁶ Housková, H., Podlešák, J.: České a slovenské dějiny v letech 1900–1945. PF JU, České Budějovice 1994, s. 19

⁷ Housková, H., Podlešák, J.: České a slovenské dějiny v letech 1900–1945. PF JU, České Budějovice 1994, s. 18

⁸ např. doktor Karel Kramář, Alois Rašín, Václav Klobfáč atd.

slovenskou národní tematikou. Projevy vlasteneckého smýšlení byly postihovány jako vlastizrádné.

Zahraniční odboj pod vedením T. G. Masaryka brzy získal velkou podporu Čechů i Slováků, kteří přebývali v cizině. Tak roku 1915 vznikla tzv. Cleverlandská dohoda, která měla stvrzovat vznik společného československého státu. Československá státně politická idea navazovala na kulturní a jazykovou příbuznost a vzájemné styky. Z politického hlediska pak byla důležitá i skutečnost, že silnější Češi mohli podat pomocnou ruku Slovákům a vyburcovat je k odboji. Pomoc byla vzájemná, neboť i Češi potřebovali Slováky k tomu, aby ještě za války narušili základy monarchie.⁹ V zahraničí se Masaryk se svými spolupracovníky snažil přesvědčit mocnosti Dohody o nutnosti rozdělení Rakousko-Uherské říše. Nešlo však o jednoduchý úkol, protože se Dohoda zpočátku především snažila o uzavření mírové smlouvy s monarchií a myšlenku jejího rozdělení a vzniku nástupnických států odmítala. Postupně se však podařilo získat podporu státníků pro program československého zahraničního odboje, zvláště poté, kdy program začal vyhovovat válečným a politickým záměrům Dohody.¹⁰ Po vyčerpávajícím úsilí se tedy konečně v lednu roku 1917 podařilo prosadit osvobození Čechů a Slováků jako jeden z válečných cílů Dohody. Roku 1918 pak americký prezident Thomas Woodrow Wilson požadoval autonomii pro národy rakousko-uherské říše. Později téhož roku dohodové mocnosti uznaly Československou národní radu¹¹ v Paříži jako představitelku budoucí československé vlády. S podporou amerických Čechů a Slováků probíhala také jednání o vnitřním uspořádání budoucího československého státu. V květnu roku 1918 byla uzavřena tzv. Pittsburská dohoda, která stvrzovala spojení českých zemí se Slovenskem ve společném demokratickém státě.¹² Zahraniční odboj byl také silně podporován československými zahraničními vojsky, která byla známá jako tzv. legie. Legie vznikaly v Itálii a Francii z Čechů a Slováků žijících v zahraničí. Významnou roli pro vznik a organizaci legií měl především M. R. Štefánik, který se snažil o jejich uspořádání a politické prosazení u dohodových mocností. Legie se osvědčily svými vojenskými úspěchy např. v bitvě u Zborova v červenci 1917, kde porazily rakousko-uherskou armádu či v bitvě u Bachmače proti německému vojsku v březnu 1918.

⁹ Kárník Z.: České země v éře První republiky (1918 – 1938), Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929), Libri, Praha 2003, s. 26

¹⁰ Housková, H., Podlešák, J.: České a slovenské dějiny v letech 1900–1945. PF JU, České Budějovice 1994, s. 19

¹¹ původně Národní výbor český

¹² Housková, H., Podlešák, J.: České a slovenské dějiny v letech 1900–1945. PF JU, České Budějovice 1994, s. 19

Domácí protihabsburský odboj měl bohužel v té době velmi omezené možnosti. Hlavní formou domácího odboje byla již zmiňovaná Maffie, tajný spolek, jehož činnost zpočátku spočívala hlavně v podávání výzvědných zpráv dohodovým mocnostem a zahraničnímu Národnímu výboru českému. Politické poměry v českých zemích se uvolnily po smrti císaře Františka Josefa I. Jeho nástupce císař Karel I. usiloval především o separátní mír s Dohodou. Došlo také ke zmírnění perzekucí a mnohým odsouzeným Čechům byla udělena amnestie. Navzdory válečným poměrům byla velká většina českých politiků loajální vůči rakousko-uherské říši. Veřejnost však měla názor zcela opačný. Po svolání říšské rady se ukázalo, že prorakouský postoj poslanců je nadále neobhajitelný. Hlavním impulzem ke změně jejich postojů se stal manifest českých spisovatelů z května roku 1917, který reprezentoval názory většiny národa. Spisovatelé prostřednictvím manifestu vyzvali české politiky, aby hájili národní zájmy a práva anebo odstoupili od své funkce.¹³ Roku 1917 také docházelo k řadě stávek a demonstrací. K radikalizaci poměrů v Rakousko-Uhersku přispěl vliv obou ruských revolucí i špatná hospodářská situace.

1.2. Vznik Československa (1918-1920)

V roce 1918 se postavení Rakousko-Uherska zhoršovalo a Dohoda získala převahu. Vzhledem k této situaci čeští poslanci 6. ledna 1918 vydali tzv. Tříkrálovou deklaraci, v níž požadovali autonomii pro České země a Slovensko a jejich spojení v jeden státní celek. Byla také jistou formou protestu proti neúčasti Čechů na Brest Litevském mírovém jednání. Na podporu deklarace vyhlásily české socialistické politické strany na 22. ledna 1918 generální stávkou, která byla spojena s demonstracemi.¹⁴ Ministr zahraničí Rakousko-Uherska, hrabě Otto Czernin, ve svém projevu z 2. dubna 1918 vypověděl boj na život a na smrt nejen Dohodě, ale stejně se chtěl „vypořádat“ i s Masarykem v zahraničí a českou domácí politikou. Díky tomu se rozpoutalo masové protirakouské hnutí. Odpovědí Czerninovi od české politické reprezentace byla slavnostní „národní přísaha“, která byla složena 13. dubna 1918 v Obecním domě v Praze. Na 1. Máje pak proběhla největší demonstrace v dosavadní historii země pod heslem Socialistický národ. 16. a 17. května 1918 pak následovaly divadelní slavnosti, které vznikly ku příležitosti výročí založení Národního divadla. Zároveň však posloužily k dalším manifestacím věrnosti národnímu programu a organizaci domácího odboje. Zvláště vřelého uvítání se dostalo slovenské delegaci v čele s básníkem Pavlem

¹³ Housková, H., Podlešák, J.: České a slovenské dějiny v letech 1900–1945. PF JU, České Budějovice 1994, s. 20-21

¹⁴ Kárník Z.: České země v éře První republiky (1918 – 1938), Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929), Libri, Praha 2003, s. 28

Országhem Hviezdoslavem.¹⁵ 13. července 1918 vznikl Národní výbor, reprezentativní orgán české politiky. Národní výbor byl utvořen ze zástupců všech českých politických stran na základě výsledků voleb z roku 1911. V čele stanul Karel Kramář a v předsednictvu zasedli např. sociální demokrat dr. František Soukup, Václav Klobučák nebo agrárník Antonín Švehla. Výbor měl jasné poslání – vypracovat nový politický program a udržovat spojení s Československou národní radou v Paříži.

Ještě v létě 1918 se zdálo, že je Německo blíže k vítězství války než Dohoda. Série ofenziv, které měly Dohodu zlomit, byly úspěšné. V srpnu 1918 však nastal obrat. Německá armáda začala postupně slábnout a ustupovat. Dohodové mocnosti se tehdy také vzdaly cíle zachování habsburské monarchie v její původní funkci v evropské politice.¹⁶

Válka se blížila ke svému konci a lidé toužili po vytvoření nového autonomního státu. Výrazem jejich touhy se 14. října 1918 stala generální stávka, která byla formálně zaměřena proti vývozu potravin z českých zemí, ve skutečnosti však měla význam politický. Téhož dne byla na řadě míst po celé zemi vyhlášena svobodná Československá republika. 14. října také Eduard Beneš předložil spojeneckým vládám usnesení o ustanovení československé prozatímní vlády¹⁷. Prozatímní vláda byla právně uznána všemi spojenci do konce října 1918. Dne 16. října byl zveřejněn císařský manifest, který sliboval národům autonomii – měl však být zachován dualismus, tudíž manifest narušoval československou deklaraci z května roku 1917. Dne 18. října 1918 T. G. Masaryk vydal v reakci na rakousko-uherskou nabídku míru tzv. Washingtonskou deklaraci, která obsahovala hlavní zásady, na nichž měla spočívat ústava budoucí demokratické Československé republiky. 20. října byla císařem a vládou povolena delegace Národního výboru do Ženevy, kde měl výbor jednat se zástupci zahraničních vlád o poválečném uspořádání. Události pak nabraly rychlý spád. 27. října americký prezident Wilson obdržel nótu od rakousko-uherského ministra zahraničí Andrásyho. Andrásy reagoval na Wilsonovu žádost autonomie pro státy monarchie. V nótě Andrásy vyjádřil podmínky nutné k mírové dohodě. Nóta se však den nato dostala na veřejnost a český lid si text vyložil jako kapitulaci monarchie. Pražané začali spontánně odstraňovat symboly rakousko-uherské nadvlády a oslavovali národní osvobození. Ve večerních hodinách pak byl na Václavském náměstí oficiálně vyhlášen samostatný československý stát. Moc do svých

¹⁵ Kárník Z.: České země v éře První republiky (1918 – 1938), Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929), Libri, Praha 2003, s. 28

¹⁶ Kárník Z.: České země v éře První republiky (1918 – 1938), Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929), Libri, Praha 2003, s. 29

¹⁷ vláda ve složení T. G. Masaryk, E. Beneš a M. R. Štefánik

rukou následně převzal Národní výbor v čele s „muži 28. října“ – Aloisem Rašínem, Antonínem Švehlou, Jiřím Stříbrným, Václavem Klobáčkem a Vavro Šrobárem. O dva dny později se k Čechům připojili také Slováci, když na zasedání Slovenské národní rady ve Sv. Martině podepsali tzv. Martinskou deklaraci, kde se vyslovili pro odtrhnutí Slovenska od Uher a sjednocení Čechů a Slováků ve společném státě. Počalo formování nového, československého státu.

Národní výbor byl poté podle výsledků předválečných voleb rozšířen o další členy, zejména pak z řad zástupců Slovenska. 14. listopadu 1918 pak z Národního výboru vznikl orgán Národní shromáždění. Tento parlament byl složený pouze z Čechů a Slováků, Němci ani Maďaři zde neměli své zastoupení. Na první schůzi parlament zbavil habsbursko-lotrinskou dynastii všech práv na české země a prohlásil československý stát za republiku. Prvním prezidentem byl shromážděním zvolen T. G. Masaryk. Zároveň byla jmenována první vláda československé republiky, v jejímž čele stanul Karel Kramář. Členy vlády se stali i Eduard Beneš jako ministr zahraničních věcí a Milan Rastislav Štefánik zastávající post ministra obrany. Ve vládě měly zastoupení všechny politické strany. Shromáždění mělo v té době důležitou roli: „Národní shromáždění zastávalo úlohu zákonodárného a ústavodárného orgánu (parlamentu) do prvních voleb v dubnu 1920 a jeho činnost vyvrcholila přijetím ústavy Československé republiky.“¹⁸ Nová ústava potvrdila veškerá práva a svobody již z dob Rakousko-Uherska a o některá nová práva je ještě rozšířila – dala vzniknout například rovnému hlasovacímu právu, které se začalo užívat i v místních a okresních zastupitelstvech. Ústava byla založena na principu parlamentní demokracie – hlavou státu byl prezident, volený Národním shromážděním (poslanecká sněmovna a senát). Prezident pak jmenoval vládu, která se zodpovídala Národnímu shromáždění.

Zpočátku neměl nový stát jasně stanovené a mezinárodně uznané hranice. Tento problém se podařilo částečně vyřešit až na mírové konferenci, která probíhala od 18. ledna 1919 ve Versailles u Paříže. Vyvrcholením konference bylo podepsání míru 27 dohodových a spojeneckých států s Německem, Rakouskem, Tureckem, Maďarskem a Bulharskem. Československé hranice byly stanoveny na základě historických hranic českých zemí. K Československu byla navíc připojena další území osídlená Slovany – jihomoravské Valticko, Hlučínsko a jihočeské Vitorazsko. Vystaly však potíže s německou částí obyvatel Československa. Německé obyvatelstvo na našem území čítalo více než tři miliony obyvatel.

¹⁸ Housková, H., Podlešák, J.: České a slovenské dějiny v letech 1900–1945. PF JU, České Budějovice 1994, s. 24

Německý lid, který se donedávna těšil privilegovanému postavení, nechtěl přijmout roli utlačovaného, menšinového etnika. Proto Němci utvořili v oblastech Moravy, Čech a Slezska čtyři malé provincie¹⁹, které prohlásili za součást Rakouské republiky.²⁰ Tyto německé oblasti ovšem představovaly téměř třetinu československého území. S takovým odtržením samozřejmě nesouhlasila československá vláda, a tak jej do konce roku 1918 vojensky obsadila. Vláda dokonce zakázala účast německého obyvatelstva u voleb do rakouského parlamentu. To vedlo ke generální stávce a demonstracím ze strany Němců. Stávka a demonstrace byly násilně potlačeny, což se neobešlo bez ztráty lidských životů. Němci tak byli začleněni do Československa proti své vůli a nikdy se s tímto rozhodnutím plně nesžili. Vláda nadále jednala bez jakéhokoliv německého zastoupení a nikdy se také nepodařilo uspokojivě tuto „německou“ otázku vyřešit.

Potíže vyvstaly i při začleňování Slovenska do nově vzniklého státu. Slovensko bylo nadále pod uherskou správou, která byla oddaná Maďarům a vůči Československu měla negativní postoj. Problematické bylo také určení hranice mezi Maďarskem a Slovenskem, protože zde neexistovala žádná historická hranice. V prosinci 1918 byla vítěznými mocnostmi určena demarkační linie mezi Maďarskem a Československem. Maďarům bylo nařízeno, aby opustili Slovensko, přesto ale v květnu 1919 na Slovensko vtrhla maďarská armáda. Maďaři zabrali velkou část slovenského území. Pod tlakem dohodových mocností však byli nuceni útok zastavit a ze slovenského území ustoupit. Až díky Pařížské mírové konferenci byly stanoveny pevné hranice Slovenska. Vztahy s Maďary však byly nadále napjaté.²¹

V únoru 1919 byla k novému státu připojena také Podkarpatská Rus, která si však na základě dohody ze září 1919 měla zachovat autonomii. Proces osamostatňování zpomalovala velká kulturní zaostalost a komplikované národnostní poměry. Z Československa tak vznikl stát složité etnické struktury, při němž Češi tvořili 51% obyvatel státu, Slováci 16%, Němci 23%, Maďaři 5%, Rusíni 3% a Poláci necelé 1%.²² Československo se potýkalo s dalším problémem – v rámci Evropy šlo o malý stát, který byl závislý na zahraničním spojení a jehož celá existence byla podepřena pouze Versailleským mírovým systémem. Sousedské vztahy s Německem, Polskem a Maďarskem byly napjaté. Právě v tom viděli Čechoslováci

¹⁹ provincie tvořily tzv. samostatný zemský stát

²⁰ Housková, H., Podlešák, J.: České a slovenské dějiny v letech 1900–1945. PF JU, České Budějovice 1994, s. 25

²¹ Housková, H., Podlešák, J.: České a slovenské dějiny v letech 1900–1945. PF JU, České Budějovice 1994, s. 26

²² Housková, H., Podlešák, J.: České a slovenské dějiny v letech 1900–1945. PF JU, České Budějovice 1994, s. 26

potenciální nebezpečí. Hlavní osobností zahraniční politiky byl Eduard Beneš, který spolupracoval především s Francií. V letech 1920-1921 pak na československý podnět vznikla tzv. Malá dohoda, která sdružovala Československo, Jugoslávii²³ a Rumunsko. Základním cílem Malé dohody bylo udržení systému Pařížských mírových smluv.

Vznik ČSR provázela vlna národního opojení a nadšení. Český národ se po dlouhých letech odpoutal od cizí nadvlády a dosáhl národní a státní samostatnosti. Nadšení však postupně sláblo ve světle nesnází každodenního života. Válka zanechala své stopy. Čechy, Morava a především také Slovensko a Podkarpatská Rus byly v tíživé hospodářské situaci. Základní životní potřeby obyvatel zůstávaly nenaplněny. Bída se v obyčejných českých rodinách projevila nedostatkem masa, mléka či mouky. Těžko dostupné však byly i oděvy, prádlo a boty. Válečná léta domácí trh zcela rozvrátila. Průmysl se také nedokázal rychle přeorientovat z válečné výroby na potřeby běžného života. Kramářova vláda se snažila reagovat na požadavky nespokojené veřejnosti. Byl dokonce zaveden zákon proti lichvě²⁴, která měla být stíhána jako nejtěžší zločin proti státu a lidu. Vláda se také rozhodla zdanit válečné zisky a v plánu byla také daň z majetku. Hospodářská a sociální situace však zůstávala velmi napjatá i v roce 1919. Stát nadále trpěl kritickým nedostatkem zboží a tzv. lístkový (přídělový) systém měl k dokonalosti daleko. V zimním období se kromě nedostatku potravin projevily také nedostatky uhlí. Nezaměstnanost postupně narůstala. Následkem špatné hospodářské a sociální situace pak od listopadu 1918 docházelo na mnoha místech k demonstracím, které vyvrcholily na konci května 1919 a přerostly v bouře a drancování. Vláda nechtěla situaci ještě zhoršit, a tak namísto mocenského zásahu zavedla lidové cenové a lichevní soudy, které měly znemožnit předražování výrobků a lichvu. Poté uskutečnila řadu sociálních reforem, které napomohly s tehdejší krizí: uzákoněna byla např. osmihodinová pracovní doba, zákon o státní podpoře v nezaměstnanosti, zákon o ochraně nájemníku nebo zákon o ochraně práce žen a dětí.²⁵ Nicméně ani tyto reformy neodstranily bídu a pokračující hladové bouře, a to znamenalo konec pro Kramářovu vládu. V červenci 1919 vznikla nová vláda v čele se sociálním demokratem Vlastimilem Tusarem. Členy nové vlády byli kromě sociálních demokratů i agráři a národní socialisté. Nejvýznamnější reformou této vlády byla pozemková reforma, která měla omezit pozemkové vlastnictví šlechty a dát půdu k dispozici rolnictvu. Reforma umožnila přiděly půdy, a tak zajistila lepší možnost obživy

²³ dříve Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (SHS)

²⁴ neoprávněné vysoké úroky za peněžní půjčky a neoprávněné vysoké zisky z podnikání

²⁵ Čornej, P.: Dějepis pro gymnázia a střední školy: Nejnovější dějiny, SPN – pedagogické nakladatelství, Praha 2005, s. 16

sociálně slabších rodin. ČSR tak dala vzniknout novému vzoru sociálního systému, který představoval liberální hospodářský systém. Vedle půdy přidělené rodinám vznikaly ještě tzv. zbytkové statky, které čítaly cca 100ha.

V dubnu roku 1920 se konaly první československé parlamentní volby. Ve volbách zvítězila s největším počtem hlasů Československá sociálně demokratická strana (získala 26% hlasů, na Slovensku dokonce 38%) a na druhém místě skončila strana agrární. Vítězství největší dělnické strany souvisel především s touhou voličů po sociální spravedlnosti, odstranění bídy a nezaměstnanosti, které byly nadále součástí poválečné společnosti. Díky poslancům národně-socialistické strany spolu s německými sociálními demokraty náležela levici bezmála polovina poslaneckých míst. V květnu 1920 pak vznikla nová vláda opět pod vedením Vlastimila Tusara. Vláda byla tvořena koalici sociálních demokratů, agrárníků a národních socialistů.²⁶ Ačkoliv se Tusarova vláda snažila vyjít vstříc pracujícím lidu a pokračovala v sociálních reformách, požadavky dělníků zůstávaly i nadále nenaplněny. Sociálně demokratická strana čelila vnitřnímu rozkolu. Dělnictvo žádalo socializaci velkých průmyslových podniků a dolů.²⁷ Levice v sociálně demokratické straně také odmítala koalici s agrárníky, chtěla se oprostít od Druhé internacionály²⁸ a vstoupit do tzv. Kominterny, Třetí „komunistické“ internacionály, která vznikla roku 1919 v Moskvě.

V čele levice stál dr. Bohumír Šmeral. Vedoucí zástupci ostatních stran změnám nepodlehli a pokračovali v dosavadní politice. Postupně se však většina členů sociálně demokratické strany přiklonila k levici a strana se tak rozdělila na dva tábory. Po rozkolu strany Tusarova vláda odstoupila a na její místo byla dosazena úřednická vláda Jana Černého. Během působení této vlády došlo ke střetu mezi dělnictvem a státní mocí. Prvotním impulsem ke střetu byl spor o Lidový dům v Praze mezi sociálně demokratickou pravíci a levicí. Levice se domu ujala jako stranického majetku po 13. sjezdu sociálně demokratické strany, avšak pravice využila skutečnosti, že dům byl oficiálně registrován jako majetek jednoho z jejích politiků. V prosinci 1920 nechala pravice dům obsadit policií, načež levice vyzvala dělnictvo ke generální stávce. Stávky se po celé republice účastnil bezmála milion dělníků, kteří se

²⁶ Housková, H., Podlešák, J.: České a slovenské dějiny v letech 1900–1945. PF JU, České Budějovice 1994, s. 28

²⁷ základem tzv. socializačního procesu byl např. zákon o účasti zaměstnanců při hornictví na správě dolů a jejich podílu na čistém zisku; vznikaly tzv. podnikové rady, které se podílely na správě podniků, zaměstnávajících více než 100 osob

²⁸ od r. 1889 mezinárodní sdružení socialistických stran

dokonce pokoušeli o převzetí moci. Vláda však stávkou potlačila s pomocí ozbrojených sil a zatýkání. 16. prosince 1920 byla stávka zcela zastavena.²⁹

Stávka přispěla k úplnému rozštěpení sociálně demokratické strany. V následujícím roce se sociálně demokratická levice v ČSR postupně spojila do jednotné Komunistické strany Československa, která byla součástí Třetí internacionály. Většina sociálních demokratů se tak stala komunisty a pouze menšina zůstala věrná původní straně.

1.3. České Budějovice a vznik Československa

Vznik Československa byl bezpochyby jednou z nejvýznamnějších událostí dosavadní historie českých zemí a patřičné pozornosti se mu dostalo i v jihočeské metropoli. Dne 28. října 1918 byl v Budějovicích připraven tzv. Prozatímní výbor, který byl tvořen zástupci šesti českých politických stran. Kolem poledne se do metropole dostala zpráva o vyhlášení samostatného Československa. Zpráva se brzy rozšířila po celém městě. Lidé se shromáždili na náměstí a stejně jako v jiných městech po celé zemi docházelo ke strhávání symbolů habsburské monarchie. Kolem třetí hodiny byl na radnici vyvěšen prapor v českých barvách a zazněla píseň J. K. Tyla „Kde domov můj“. Z náměstí několikatisícový dav pokračoval pod vedením F. Zdráhalu k budově C. K. okresního hejtmánství, kde byl také symbol monarchie nahrazen českým červenobílým praporem. Během pochodu nedocházelo k žádným velkým výtržnostem a násilím. Téhož večera již pořádek ve městě zajistili Sokolové. V pozdních hodinách se městem prošel honosný lampiónový průvod, kterého se účastnily tisíce lidí. Dav došel až k náměstí, kde vyslechl projev předáků JUDr. A. Zátka a F. Zdráhalu. Později z Prozatímního výboru vznikl Národní výbor, v jehož čele stanul právě František Zdráhal. Tehdejší starosta Josef Taschek rezignoval a předal moc nad městem výboru. Na radnici vznikla prozatímní komise, kterou vedl Antonín Zátka. Správní komise čítala 12 členů, z nichž osm bylo Čechů a zbylí čtyři Němci. Následujícího dne se lid opět shromáždil na náměstí. Antonín Zátka přednesl slavnostní projev, kdy obyvatelům oznámil, že od 30. 11. 1918 přechází správa města do českých rukou. Situace však byla složitější díky německému obyvatelstvu a vzniku německého separatistického hnutí, které se snažilo o zřízení tzv. Böhmerwaldgau³⁰. V prosinci 1918 do města dorazil T. G. Masaryk. Dostalo se mu vřelého přijetí od obyvatelstva i radních. Tou dobou se město také potýkalo se španělskou chřipkou, jejímž následkem zemřelo poměrně vysoké procento postižených. Po válce metropole trpěla

²⁹ Housková, H., Podlešák, J.: České a slovenské dějiny v letech 1900–1945. PF JU, České Budějovice 1994, s. 29

³⁰ šumavská župa, která podle německých radikálů měla být připojena k Rakousku

nedostatkem léků i lékařů. Následkem toho bylo tehdy denně vypraveno až dvacet pohřbů. Válka měla negativní vliv i v podobě nárůstu kriminality. Českobudějovický průmysl se soustředil především po obou stranách nádraží, ale hospodářství se příliš nedařilo. V roce 1921 dokonce obecní schodek dosáhl výše 11 milionů Kč.³¹ Vztahy s Němci se vyhroutily v roce 1920. Dne 3. února se v Německém domě konala „*protičesky*“ laděná přednáška R. Lodgmana. Během přednášky se strhla rvačka, při níž bylo zraněno na čtyřicet osob. Mezi pozatýkanými převažovali především studenti německých středních škol. Koncem téhož roku došlo k dalším protiněmeckým bouřím. Češi vnikli do Německého domu, kde strhali symboly a prapory monarchie. V prosinci 1920 byly zastaveny tramvaje a došlo ke stávkám dělníků. Vrcholem stávek pak bylo obsazení Hardtmuthovy tužkárny. Dělnictvo však bylo téhož dne zastaveno za pomoci četníků.³²

1.4. Obecná charakteristika periodického tisku dané doby

Ve dvacátých letech 20. století patřil největší mediální vliv jednoznačně tisku. Teprve koncem dvacátých let se začalo rozšiřovat rozhlasové zpravodajství. Oproti současnému tisku se však podstatně lišil svým zaměřením. Stejně jako dnes měl největší význam tisk periodický, který vycházel pravidelně ve stanovených termínech. Nejvlivnějším periodikem byly zpravidla deníky, protože přinášely nejaktuálnější informace.

Dalším typem periodicky vycházejícího tisku byly tzv. obdeníky, které vycházely dvakrát až třikrát týdně. Jednalo se zpravidla o krajevou variantu ústředních novin. Přestože obdeníky někdy nesly zcela odlišný název od jejich mateřského listu, často od něj přebíraly nejen názory, ale většinou i doslovné znění úvodníků a zásadních článků. Nechyběla ani rubrika či celá strana věnována místnímu zpravodajství. Běžně byly označovány jako noviny hlavičkové. Vnitřní uspořádání novin bylo různé, ale i tak se uplatňovala určitá vžitá pravidla. Každé číslo novin uváděl úvodník, který se vyjadřoval k nejdůležitějším otázkám a událostem doby či dne. Zastával zásadní názory redakce, pod které se často podepsal sám šéfredaktor či čelní představitel organizace, které noviny patřily. Pokud podepsán nebyl, pak vyjadřoval stanovisko celé redakce. První a druhá strana novin byly vyhrazeny zvlášť důležitým událostem, zejména vnitropolitickým. Na následujících stranách dostával prostor rozbor a

³¹ Jirman, L.: Historie statutárního města České Budějovice: Historie Českých Budějovic - část 5. Konec 19. stol. až vznik ČSR (1918). *Jihočeský kraj* [online]. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.jihocesky-kraj.cz/historie.asp?rubrika=8&id=55&page=1>

³² Jirman, L.: Historie statutárního města České Budějovice: Historie Českých Budějovic - část 6. První republika (1918-1938). *Jihočeský kraj* [online]. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.jihocesky-kraj.cz/historie.asp?rubrika=8&id=56&page=1>

popis situace v zahraničí, spolkové zprávy a informace ze světa kultury. Součástí novin byly i dopisy čtenářů a nesměla chybět ani inzerce.

Množství vycházejících novin a časopisů v tehdejší době je v porovnání se současností ohromné. V Praze například vycházelo roku 1926 1400 titulů novin a časopisů. V roce 1930 se uvádí např. v Plzni 40 novin a časopisů, v Českých Budějovicích 35, v Olomouci 32 atd. Většinou šlo o výše zmiňované krajské variace hlavních deníků a pouze výjimečně šlo také o deníky. Takové množství vydávaných novin a časopisů mělo dva hlavní důvody. Prvním byly nižší náklady na provoz a vydávání novin a časopisů v té době a při životě se tak udržely i noviny s menším množstvím odběratelů. Druhým důvodem je skutečnost, že až na pár výjimek se jednalo o stranický tisk, jehož prostřednictvím odběratelé podporovali svou stranu. Noviny se touto skutečností příliš netajily a již v záhlaví bylo většinou uvedeno, že jde o orgán té či oné strany.³³

³³ Kárník Z.: České země v éře První republiky (1918 – 1938), Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929), Libri, Praha 2003, s. 326 - 327

2. Charakteristika periodik vycházejících v jihočeském regionu ve dvacátých letech 20. století

(Jihočeské listy, Republikán, Jihočeč, Jihočeský kraj, Hlas lidu)

2.1. Charakteristika periodika Jihočeské listy (1895 – 1941)

Poprvé v únoru roku 1895 vychází na Českobudějovicku periodikum s názvem *Jihočeské listy*. Jihočeské listy byly významným zpravodajsky zaměřeným obdeníkem, který vycházel vždy dvakrát týdně, a to ve středu a sobotu dopoledne. Cena za jedno číslo se zpočátku pohybovala kolem 10 haléřů za jeden výtisk, ve dvacátých letech vystoupala až na 60 haléřů. Tento list byl nezávislý a nebyl orgánem žádné politické strany. V úvodním sdělení z roku 1895 zakladatelé pronášejí: "*Náš list je český beze všeho stranicství...*"³⁴. List se opravdu držel nezávislého smýšlení a podroboval kritice všechny politické strany bez rozdílu. Svou nezávislost list ztratil až během 30. let dvacátého století, kdy podléhal německým kontrolám.

Vydavatelem Jihočeských listů bylo Družstvo Jihočeských listů. Tisk byl zajištěn v tiskárně Karla Fialy, která sídlila v Husově třídě. Jejich odpovědným redaktorem byl Antonín Kulíček, který v Jihočeských listech působil dlouhá léta, od jejich založení až do roku 1934. Později byl nahrazen Josefem Lomským³⁵. Redakce několikrát změnila své působiště, konečným domovem se jí ale stala Husova ulice, č. 20.

Každé číslo má různý počet stran, podle toho, který den vycházelo. Ve středu byly běžné 4 strany, zatímco v sobotu byl výtisk rozšířen až na 6 či 8 stran. Stránky jsou rozděleny do čtyř sloupců. V záhlaví titulní strany najdeme tučně psaný název listu *Jihočeské listy: časopis pro zájmy českého jihu*, dále údaje o periodicitě časopisu, o cenách předplatného, adresu redakce, datum, ročník a číslo vydaného výtisku. V záhlaví na následujících stránkách pak najdeme název listu, číslo stránky, ročník a číslo výtisku.

Jihočeské listy měly několik ustálených rubrik, které provázely čtenáře po celou dobu existence listu. Jednalo se především o rubriky zpravodajské jako např. rubrika *Denní zprávy* (rubrika informovala o všech možných událostech - výročí, schůze, hospodářství, krimi atp.), *Různé zprávy* (především informace o kulturních a společenských akcích v regionu jižních Čech), *Z jihočeských měst a okresů* (rubrika zahrnovala různé regionální zprávy), anebo

³⁴ Jihočeské listy, s. 1, č. 1, roč. 1, 1895

³⁵ Josef Lomský (1894-1981), profesor na české státní reálce v Českých Budějovicích, kulturní pracovník, historik, redaktor Jihočeského přehledu a Jihočeských listů

Politický přehled, informující o současném dění na politické scéně. Další rubriky měly funkci spíše zábavní než informativní. Patřil mezi ně například *Věstník sokolský*, *Listárna redakce*, rubrika *Divadlo* či *Literatura* nebo tzv. *Feuilleton*³⁶, který představoval jakýsi sloupek či fejeton, typicky umístěný pod čarou. Zajímavostí byly také dvě cizojazyčné rubriky – *Alliance Francaise de Č. Budějovice* ve francouzštině a anglicky psaný *The English club*. V rubrikách se čtenáři mohli dozvědět různé informace o setkáních klubu a jiná s ním související upozornění.

Reklama a inzerce obvykle zaplnila minimálně jednu celou stranu. Dále reklama vyplňovala volný prostor mezi jednotlivými články. Stálí inzerenti byli cenově zvýhodněni. Přímo v hlavičce listu se hlásá: „*Stálým inzerentům zvláštní výhody.*“ Díky tomu se s určitým okruhem reklam na stránkách listu můžeme setkat opakovaně.

Jihočeské listy během let prošly několika změnami. Zprvu se Jihočeské listy tiskly v tiskárně Jana Příbyla, která sídlila v Krajinské třídě již od roku 1887. Později tisk převzala tiskárna Karla Fialy v Husově třídě. Menšími změnami prošel i název novin. Zpočátku Jihočeské listy vycházely s podtitulem *neodvislý svobodomyšlný časopis pro zájmy českého lidu*, ale roku 1916 byl podtitulek změněn na *časopis pro zájmy českého jihu*. Střídali se i členové redakce, ale nejvýznamnějšími osobnostmi Jihočeských listů zůstává Antonín Kulíček a Josef Lomský, kteří svého času stáli v čele periodika. V roce 1940 se listy staly orgánem Národního souručenství a v květnu roku 1941 byl jejich tisk pozastaven.

Zajímavou částí Jihočeských listů byla také příloha nesoucí název *Technický jih*, která byla charakterizována jako *Příloha Jihočeských listů pro hospodářské zájmy českého jihu*. V příloze vycházely nejrůznější články technického charakteru, které byly často doplněny podrobnými nákresy. Dalšími tématy článků byly například různé vynálezy a pokroky tehdejší doby. Vydavatel přílohy byla Technicko-hospodářská jednota. Příloha však nevycházela pravidelně. Běžně číslo mělo osm stran. Některé výtisky však vycházely jako dvojčísla, která čítala stran dvanáct. Inzerce byly věnovány dvě poslední strany časopisu.

2.2. Charakteristika periodika Republikán (1919 – 1935)

Na počátku roku 1919 poprvé vyšel list Republikán, který nesl podtitulek *List Československé národní demokracie na českém jihu*. Jak již název napovídá, Republikán byl pravicově zaměřený list, který byl orgánem Československé národně demokratické strany (ČSND). Časopis vycházel vždy v úterý, ve čtvrtek a v sobotu v ranních hodinách. Cena

³⁶ z francouzského feuilleton = lístek, fejeton

jednotlivého čísla byla 50 haléřů. Původním majitelem a vydavatelem listu bylo Tiskařské a vydavatelské družstvo z. sp. s. o. r. v Českých Budějovicích. Koncem dvacátých let se však majitelem a vydavatelem stala Místní organizace Čsl. Národní demokracie. Tisk byl zajištěn *Společenskou knihtiskárnou* v Českých Budějovicích. Sídlem redakce byla Lannova třída 5. Administrace probíhala v Plachého ulici 25. V redakci se během let vystřídalo několik jmen. Původně post odpovědného redaktora zastával R. Strnad. Na jeho místo nastoupil E. Moravec, který funkci zastával až do roku 1922. Nejdéle časopis redigoval Karel Švestka, který v redakci působil v letech 1922 – 1928. Po něm do redakce nastoupil Václav Fresl. Po roce 1930 se v redakci vystřídali například Otto Weisser či Adolf Žižka.

Každý výtisk má osm stran. Stránky jsou děleny do tří sloupců. Dlouhé sloupce jsou pro větší přehlednost odděleny čarami. Čtenář tak neztrácí přehled ani u článků, které pokračují až na následující straně. V záhlaví najdeme tučně tištěný název, datum a místo vydání, číslo výtisku, ročník, informace o periodicitě a ceně, adresu a kontakt na redakci či majitele a vydavatele listu. Reklama obvykle zaujímá jednu až tři stránky. Inzeráty jsou umístěny i mezi články nebo také v horní či dolní části strany.

Republikán nabízel některé z obvyklých rubrik – *Různé zprávy*, *Spolkové zprávy*, *Politický přehled*, *Kulturní přehled*, *Místní zprávy* či *Z měst a vísek*. Další velmi populární součástí listu byly tzv. hlídky, které se týkaly spolků z nejrůznějších odvětví. Objevovala se například *Hlídka pensistů*, *Školská hlídka*, *Finanční hlídka*, *Kulturní hlídka* či *Hlídka sokolská*. Nechyběly ani společenské rubriky typu *Fejeton (Feuilleton)*, *Divadlo a umění* nebo *Výstavy*. Pravidelně také vycházely romány na pokračování.

Jak již bylo zmíněno, Republikán byl orgánem Československé národně demokratické strany a nijak se tím netajil. Otevřeně kritizoval a napadal socialismus a prosazoval kapitalismus. Někdy se dokonce uchýlil až k radikálnímu nacionalismu. Jeho oponentem byl demokratický Jihočech, který prezentoval názory dělnické třídy. Svoji stranu Republikán silně podporoval. Pokud se na politické scéně dělo něco závažného, list se snažil vždy posloužit zájmům své strany. Například i v předvolebních bojích docházelo k ovlivňování čtenářů, když například otiskly takovouto výzvu směrem k voličům: „*Při volbách do senátu dne 25. dubna volte kandidátní listinu Národní demokracie s agrární opozicí označenou číslem 1 a začínající jménem Dr. František Mareš.*“³⁷ Jindy zase titulní strana upozorňovala na členskou schůzi: „*Členská pol. org. v Č. Budějovicích koná se v pondělí 4. února t. r. o 8. hod. več. v Hlahol.*

³⁷ Republikán, s. 1, č. 33, roč. 2, 1920

míst. v *Besedě*. Program: ref. posl. Kvasničky o souč. situaci pol., ref. organizační podá prof. Strnad o zál. samosprávných (okres., obecních atp.) inž. Jerhot, Autengruber a m. r. Švejda.³⁸ List na svých stránkách neváhal ani ostře napadnout své rivaly, kterými byla především Česká strana národně socialistická a Sociální demokraté. Naopak obdivu se na stránkách listu dostávalo například zakladateli národní demokracie doktoru Kramářovi či prezidentu T. G. Masarykovi.

2.3. Charakteristika periodika Jihočech (1918-1938)

Jihočech je dalším listem, který měl za úkol nejen informovat veřejnost o nejrůznějších událostech, ale zároveň sloužil jako stranický list Československé sociálně demokratické strany dělnické (ČSDSD). List byl původně obdeníkem, ale koncem dvacátých let byl jeho náklad omezen, a tak začal vycházet každý čtvrtek jako týdeník. Původní cena v počátcích dvacátých let byla 20 haléřů za výtisk, později však vystoupala až na 60 haléřů. Předplatné bylo 17 Kč na půl roku, 34 Kč pak předplatné celoroční včetně poštovního. Zpočátku post zodpovědného redaktora zastával Bedřich Šťastný, ale dlouho v redakci nevydržel. Nahradil jej vydavatel Alois Kříž³⁹, který se tak stal vydavatelem, majitelem a zároveň i šéfredaktorem listu. Později však zodpovědnost nad listem převzala tzv. Závodní rada, jejíž členy byli právě Alois Kříž, Jaroslav Kuna, Josef Poncem a Antonín Jenšovský⁴⁰. Redakce a administrace listu sídlila ve Skuherského ulici č. 17 v Českých Budějovicích.

Co se týká formální stránky, list se příliš neodlišoval od ostatních periodik této doby. Z původních čtyř stran byl později rozšířen na stran šest. Stránky jsou rozděleny do čtyř sloupců. Grafická úprava v počátcích listu nebyla nejpřehlednější. Jednotlivé zprávy byly psané v úzkých dlouhých sloupcích, které často pokračovaly až na následující straně. Chyběly však odkazy, na které jsme dnes zvyklí, a tak není orientace v textu pro čtenáře dnešní doby úplně jednoduchá. Ke zlepšení došlo ve třicátých letech, kdy je oddělení jednotlivých zpráv a článků jasně značeno tučnou čarou. V záhlaví týdeníku najdeme obvyklé informace – periodicita listu, datum a místo vydání, číslo a ročník výtisku, cenu jednoho výtisku či předplatného a plnou adresu působiště redakce a administrace. Reklamě a inzerci je věnována poslední strana. Inzerce je však vkládána i mezi články a často se nachází i nad či pod textem. Z pravidelných rubrik Jihočech nabízel např. *Denní zprávy*, *Z domova i ciziny*, *Z jihočeské metropole*, *Z měst a venkova*, *Ze strany* a mnohé další. Rubrika *Denní zprávy* informovala o

³⁸ Republikán, s. 1, č. 10, roč. 11, 1929

³⁹ Alois Kříž (1881 – 1945), českobudějovický politik a redaktor; publicistická práce *Martyrium živého*; roku 1920 zvolen poslancem, a tak se stal mluvčím za Český jih; za okupace nacisty vězněn, zemřel v Terezíně

⁴⁰ členové redakce listu Jihočech

každodenním dění a popisovala události z různých oblastí jako je politika, ekonomika, ale třeba i kultura. Rozsah se pohyboval od několika řádků až po několik odstavců. Rubrika *Z domova i ciziny* pak přinášela výčet zpráv z politiky, ekonomiky, hospodářství, ale i pohled do zahraničního dění. V rubrice jsme se tak mohli například dočíst o povstání v Afganistanu nebo o jednání kongresu Spojených států. Další neméně zajímavé zprávy přinášela rubrika *Z jihočeské metropole*. Zprávy se týkaly aktuálního dění v regionu – informovaly např. o krádežích, kulturních akcích, stavbách, personálních změn významně postavených lidí (např. odchod vrchního ředitele pošty do výslužby) atp. Pod názvem *Ze strany* byly čtenářům přinášeny aktuální informace o dění ve straně. Nechyběly ani oblíbené hlídky, které sloužily jednotlivým spolkům či jednotám tehdejší doby. V Jihočechu měla prostor například *Školská hlídka*, *Zemědělská hlídka* nebo *Hlídka odborová*. Hlídek bylo nespočet, ale nevycházely pravidelně a v každém čísle se objevovala hlídka jiná podle aktuálního dění v oné oblasti. Kulturní dění se pak věnovala rubrika *Knihy. Umění*, kde jsme se mohli dozvědět například o novinkách z literárního světa.

Zprávy, novinky a události byly děleny do mnohých rubrik. Není však úplně jasné, podle jakých pravidel se zařazování do rubrik řídilo. Obsah některých rubrik (*Denní zprávy*, *Z politického dění*, *Z domova i ciziny*, *Z jihočeské metropole*, *Knihy. Umění*) se totiž částečně prolínal. Nikdo se například nepozastavoval nad tím, když v rubrice *Z jihočeské metropole* psali o premiéře filmu: „*Miliónový film: „Markýz d’Eon, vyzvědač Madame Pompadour“*. *Film velkých rozměrů. – Film, v němž využito bohatých zkušeností, získaných na mezinárodním filmovém trhu. Film, který možno směle řaditi mezi největší filmová díla, „Markýz d’Eon“ jest především velkorysý, výpravný velkofilm z Francie Ludvíka XV. a Madame Pompadour – z oné Francie a Paříže, jež skýtá oku obdivuhodné, okouzlující obrazy nádhery – děj přenáší se pak do Petrohradu, do Ruska šíleného cara Pavla, kde nádhera a moc carství pojí se s krvavým despotismem. Předváděn bude v Bio-Hvězdě po celý týden od pátku 4. do čtvrtka 10. ledna. Film předvádí se v Čes. Budějovicích před Prahou.*“⁴¹

Ačkoliv se Jihočech tvářil jako objektivní list informující své čtenáře o aktuálním dění, rozhodně svou stranickou příslušnost nemohl zapřít. List věnuje hodně prostoru obhajobě ideologie své strany a nebylo neobvyklé, že v době voleb byl téměř celý list zaplněn výzvami a prohlášeními směrem k voličům. Články otištěné na titulní straně vyjadřují názor celé redakce, který samozřejmě zastává stejné názory jako příslušná strana. Autoři článků zůstávají

⁴¹ Jihočech, s. 2-3, č. 1, roč. 32 (návaznost na deník *Jihočeský dělník*, který vycházel od r. 1897), 1929

většinou v anonymitě. Výjimkou jsou pouze případy, kdy je autorem někdo mimo redakci nebo významná osobnost z vedení Jihočecha. Například je často věnován prostor pracím Aloise Kříže. Stejně jako Republikán ani Jihočech nešetří ostrou kritikou. Velmi ostře napadal například kapitalismus, ale také společenské a sociální poměry. Kritice neunikla ani tehdejší vláda, kterou kritizovali kvůli nenaplněným slibům. Pozornost také směřují k sociálním poměrům a nezaměstnanosti v jižních Čechách.

Roku 1920 došlo k rozkolu mezi pravým a levým křídlem v Sociálně demokratické straně. Z levice se na jaře roku 1921 stala komunistická strana, a tak došlo k definitivnímu oddělení. Celá situace kolem Sociálně demokratické strany a jejího rozdělení měla samozřejmě vliv i na list a jeho celkový postoj. Redakce se ostře pouštěla do komunistů. Komunistická strana je napadána přímo i nepřímo a list oslavuje rozchod Sociální demokracie s komunisty jako krok správným směrem. Faktem ovšem zůstává, že ČSDSD už nikdy u voleb nedosáhla takového výsledku jako v roce 1920, kdy získala 74 mandátů. Útokům však neunikly ani další strany. Ostře napadána byla také například Československá národní demokracie v čele s A. Rašínem.

2.4. Charakteristika periodika Hlas lidu (1906 – 1938)

Hlavním tiskovým orgánem Československé strany lidové v Českých Budějovicích byl časopis Hlas lidu. Jeden výtisk byl v prodeji za 60 haléřů. Předplatné pak vyšlo na 50 Kč ročně včetně doručení. List v hlavičce uváděl „*Pro dobro a pravdu!*“. Roku 1918 se změnil podnázev listu na *Orgán Československé strany lidové*. Redakce sídlila v České ulici č. 16 v Českých Budějovicích. Na postu odpovědného šéfredaktora se vystřídalo mnoho jmen. Redakcí prošli například Josef Plojhar, Václav Vedral či Augustin Mráz⁴². Vydavatelem listu byl V. Bol. Pavlík-Sychra. Tisk zajišťovaly Českomoravské akciové tiskařské podniky, filiálka v Českých Budějovicích. Hlas lidu původně vycházel dvakrát týdně, a to každé pondělí a čtvrtek. Od roku 1932 pak vycházel denně, tedy kromě neděle a svátků. Ve čtyřicátých letech pak vycházel pouze jako týdeník, každou středu dopoledne.

Po formální stránce byl list velmi dobře řešený. List zaslouží pochvalu především pro velmi dobrou přehlednost. Každý výtisk obsahoval 6 stran, dělených do čtyř zřetelně oddělených sloupců. Jednotlivé články byly také přehledně odděleny. Na pestrosti časopisu přidaly různé druhy písma – tučné nadpisy různého druhu, kurzíva v textu atp. Ve druhé polovině třicátých let se objevují i grafické ilustrace a později i doplňující fotografie, které

⁴² odpovědným redaktorem až ve 40. letech

přidávají na atraktivnosti listu. V hlavičce najdeme obvyklé údaje o ceně, ročníku a čísle výtisku, dále pak informace o majiteli, vydavateli a redakci listu. Reklamě a inzerci je věnována pouze poslední stránka listu. Sem tam se objeví reklama na okrajích stránek nebo mezi články. Ani v Hlasu lidu nechyběly tradiční zpravodajské rubriky jako například *Místní zprávy*, *Různé zprávy*, *Přehled* atp. Kultura byla zastoupena v rubrikách *Divadlo*, *literatura*, *umění*. Spolkovou činnost komentovaly zprávy ze *Spolkového a organizačního věstníku* a různých hlídek. V listu se také objevovaly romány na pokračování. Vycházela různá díla, ale většinou se jednalo o práci J. Staňka. Z děl jiných autorů lze jmenovat například povídku *Otčenáš Josefa Pavlovického*⁴³.

Co se týče tematického zaměření, list byl samozřejmě ovlivněn stranickou příslušností k Československé lidové straně. Hlas lidu se věnoval zpravodajství, politice, ale také tématice náboženství. Na titulní straně se často objevovaly články věnované čtenářům z katolické církve. V oblasti politiky se pak často list uchýlil ke kritice komunistů a jiných levicových stran. Jinak se však strana prezentovala jako středová a tento úryvek svědčí o tom, že jí opravdu byla: „*Soustava kapitalistická v Evropě náleží minulosti; nezemřela sice ještě, ale dokonává. Dokonává za příznaku prudké horečky sociálních bouří, stávek a nepokojů na všech stranách a na světě není lékaře, který by ji mohl zachovat při životě. Ostatně nikdo ji neželí, vyjímaje několik šťastných jedinců, kterým pomohla k ohromným bohatstvím a pohádkovému blahobytu. Současně však, co umírá kapitalismus, rodí se snahy o novou formu hospodářského života, která by zajistila všem pracujícím lidem bez rozdílu slušný život a hospodářskou nezávislost na kapitalistovi. Bohužel snahy tyto jsou dosud zastřeny mlhavým závojem teorií, návrhů a nesmělých praktických pokusů.*“⁴⁴

2.5. Charakteristika periodika Jihočeský kraj (1910-1919)

Časopis *Jihočeský kraj* prvně vyšel v roce 1910. Časopis byl politicky nezávislý a nebyl orgánem žádné politické strany. Jak název hlásá, list se věnoval „studiu jihočeské otázky“. *Jihočeský kraj* vycházel nepravidelně⁴⁵ jako soubor článků od různých autorů. Roční předplatné listu vyšlo na dvanáct korun. Administrace a redakce sídlila v Táboře v knihkupectví V. Šafránka, který také zajišťoval vydání a tisk listu. Odpovědnými redaktory byli doktor Fr. K. Soukup a A. Dříza. Dalšími členy redakce byli například také profesor B.

⁴³ Vlastním jménem Josef Blažek

⁴⁴ Hlas lidu, s. 1, č. 26, roč. 15, 1921

⁴⁵ Jihočeský kraj je však uváděn jako měsíčník

Borkoveo, tajemník okresního výboru v Třeboni, A. Korb nebo tajemník N. R. Č. K. Harmach. Otištěny však často byly i články autorů mimo redakci listu.

List vycházel v sešitech o rozsahu 40 – 48 stran. Jednotlivé články jsou přehledně odděleny. U každého z nich je uvedený autor. Po formální stránce se list značně liší od předchozích zmiňovaných periodik. Na první straně najdeme obsah, který usnadňuje orientaci mezi články. Strany nejsou děleny do sloupců, v záhlaví nenajdeme žádné informace a například ani reklama v Jihočeském kraji nemá vyhrazené místo. Styl písma většinou zůstává stejný, jen občas je využito jiné písmo ke zdůraznění důležité části článků či hlavní myšlenky. Nedá se ani říct, že by měl časopis stálé rubriky. Objevovaly se články odlišných témat a autorů. Pouze poslední strana listu zůstávala stejná pod názvem „Různé zprávy“.

Hlavním programem časopisu byla již zmíněná „jihočeská otázka“. Objevovaly se ale i články z historie jihočeských měst a jiných aktuálních témat z této oblasti. Častým tématem byla například depopulace jižních Čech a přesun obyvatel a jihočeských dělníků do Vídně či průmyslových center severních Čech. Kritika Vídně a obhajoba rodné země se například objevuje v článku dr. F. A. Soukupa *Otázka jihočeská a Vídeň: „Kdo působil na českém jihu delší dobu, poznal, jak úžasně se odlidňuje kraj onen na prospěch Vídně; a kdo žil déle ve Vídni a stopuje život jeho českých obyvatel v Babylonu nad Dunajem, pochopí teprve plně, co znamená toto vystěhovalectví, že je to více než ztráta jazyka, ztráta národnostního smýšlení, že je to po většině ztráta morálky, ztráta ušlechtilého lidství. Ukazovalo se na tyto zjevy velmi často, ale stále bez výsledku, Vídeň je eldorádem českého jihu i nadále.“*⁴⁶ Na následující straně autor dodává: *„Zde je nemoc, nákaza, zhoubná epidemie. Ti lidé stůňou neláskou k rodné půdě a touhou po požítcích. Zde nutno léčit. Je to morální epidemie; a zde je jediným možným prostředkem výchova mravní.“*⁴⁷ V kulturně historické části listu se dočteme o historii a zvycích místních obyvatel nebo také něco z historie místních městeček. Například autor Roman Cikhart ve svých článcích *Minulost městečka Borotína* popisoval život v tehdejší Borotíně: *„Roku 1971 směněna byla stará škola před kostelem blíže fary za domek Františka Chomouta proti panské hospodě ležící. V l. 1804 – 1807 rozšířena byla škola na dvojtřídní a umístěna v nynější městské radnici. Když však počet tříd vzrostl, nepostačovaly posavadní místnosti, takže dvě třídy byly v najatých místnostech v č. p. 97, až konečně vystavěním nové budovy v l. 1896 – 1897, jež dne 22. srpna 1897 vysvěcením účelu*

⁴⁶ Jihočeský kraj, s. 134, č. 4, roč. 6, 1918

⁴⁷ Jihočeský kraj, s. 135, č. 4, roč. 6, 1918

*svému odevzdána, obdržela škola důstojný útulek, městečko pak trvalou ozdobu.*⁴⁸ V rubrice *Různé zprávy* se pak střídaly zprávy týkající se různých témat. Jedna celá strana byla věnována článku s názvem *Zprávy čítárny v Písku*, kde jsme se mohli například dozvědět, kolik bylo v čítárně vyloženo časopisů a revue v uplynulém správním roce.

⁴⁸ Jihočeský kraj, s. 154, č. 4., roč. 6, 1918

3. Obsahová analýza Jihočeských listů a reflexe událostí let 1918 – 1919 na jejich stránkách

V této části práce jsem zvolila metodu obsahové analýzy vybraného periodika. Cílem je představit tematickou a obsahovou strukturu Jihočeských listů, k čemuž dobře poslouží deskriptivní analýza obsahu listu z let 1918 – 1919. Práce také představuje první systematické zpracování zkoumaného periodika. Součástí zkoumání je reflexe významných historických událostí let 1918 – 1919 na stránkách Jihočeských listů, kde se budu věnovat jednotlivým zprávám, které odrážejí tehdejší politické, sociální a kulturní poměry.

3.1. Obsahová analýza Jihočeských listů v letech 1918 – 1919

Ve 20. letech vycházely Jihočeské listy každou středu a sobotu. Rozsah čísla se obvykle pohyboval od 4 do 6 stran. V době velikonočních a vánočních svátků byl výtisk rozšířen na 8 až 10 stran. Na první straně listu se nacházel úvodník, který komentoval aktuální politické dění nebo události v regionu. Mnohdy se také vyjadřoval k tomu, co bylo otištěno v jiném periodiku. Po úvodníku následovaly nepravidelné rubriky *Politické zprávy*, *Válka* a od roku 1919 také *Přehled událostí*. Jak již název napovídá, rubrika *Politické zprávy* informovala čtenáře o české i zahraniční politické scéně. Rubrika *Válka* se v listu často objevovala právě v roce 1918 a přinášela aktuální informace z válečné fronty. *Přehled událostí* přinášel aktuality o české i zahraniční politické a hospodářské situaci. Dále následovaly články různého charakteru, které se vztahovaly k nejaktuálnějším tématům. Někdy se objevovaly články týkající se města a regionu, kde se informovalo například o průběhu schůzí obecního zastupitelstva nebo třeba články pojednávající o lokálních hospodářských poměrech. Jindy zase první stranu zaplnily zprávy celonárodního významu, kde se čtenáři mohli dočíst o důležitých událostech, zejména politického rázu. Nepravidelně byly také publikovány články na pokračování. Takové články začínaly obvykle na první straně listu, ale jejich rozsah byl různý. U článků byl vždy uveden autor. Od května 1918 vycházel článek na pokračování pod názvem *České stavovské povstání roku 1618 a následky jeho porážky na Bílé Hoře*, jehož autorem byl profesor František V. Zdráhal.⁴⁹ Dalším příkladem může být článek Františka Bělohlávky z února roku 1919 s názvem *Hospodářské vyhlídky státu československého*.⁵⁰ Vzhled titulní strany však podléhal aktuálnímu dění, a tak se zaběhnutý vzhled čas od času změnil. Například výtisk z 31. října 1918 věnoval téměř celé první tři strany listu vzniku

⁴⁹ Jihočeské listy, s. 1, č. 37, roč. 24, 1918

⁵⁰ Jihočeské listy, s. 1, č. 13, roč. 25, 1919

samostatného československého státu. Také volební výsledky nebo životní jubilea významných osobností čas od času vytlačily ostatní rubriky z prvních stran.

Mezi pravidelné rubriky Jihočeských listů v letech 1918 - 1919 patřily *Feuilleton*, *Denní zprávy*, *Z jihočeských měst a okresů* a *Za praporem sokolským*. *Feuilleton* byl zajímavou rubrikou pro zpestření – jednalo se o jakýsi sloupek pod čarou, kde byla uváděna díla různých autorů. Většinou byl otištěn na druhé až třetí straně, oddělen tučnou čarou. Rubrika *Denní zprávy* přinášela všemožné informace týkající se Českobudějovicka. Jednalo se například o zprávy o místních továrnách, schůzích a sjezdech, o programu divadla, o změnách personálního obsazení pošty a jiných podniků, přinášela zprávy z výborů, o místním školství, svatbách, pohřbech anebo také zprávy o nehodách a krádežích, které se zde v poslední době udály. Rozsah této rubriky byl různý podle množství otištěných zpráv. Oddíl *Z jihočeských měst a okresů* přinášel čtenářům informace o význačných událostech z Jindřichova Hradce, Českého Krumlova, Vodňan, Netolic, Prachatic atp. Informace o schůzích, cvičení a akcích Sokola přinášela rubrika pod názvem *Za praporem sokolským*. Stejně jako rubrika *Z jihočeských měst a okresů*, tak i úsek věnovaný Sokolu zaujímal jen menší část textu, na třetí straně listu.

Ani kulturní zpravodajství nebylo ve 20. letech v Jihočeských listech opomíjeno. Díky nepravidelným rubrikám *Písemnictví*, *Hudba* a *Divadlo* měli čtenáři přehled i o kulturním dění v regionu. Rubrika *Písemnictví* informovala o literárních dílech a knižních novinkách. Zajímavou je například zmínka z 26. ledna 1918 o dnes již proslulém románu V. Huga, *Bídníci*: „*Viktor Hugo, Bídníci, sešit 4. Grandiosní román velikého francouzského autora vzbudil překvapující zájem. Velmi značný náklad je téměř úplně rozebrán, takže bude nutno sešit dotiskovati. Hugův román si té pozornosti své zaslouží. Jeť málo románů, jež vzbudily tolik pozornosti ať přátelské, ať protivné. Buržoasní kritika spatřovala v „Bídnících“ nikoli eposej trpícího lidstva, nýbrž eposej vyvrhelů lidských, lidské lůzy a odvracela se od románu Hugova se stejným odporem falešných morálkářů, jako o padesát let později od pomníku tvůrce románu kongeniálním sochařem Rodinem. Nikdo nevyličil nám obraz revoluce, ale i obraz revoluční Francie tak jako Viktor Hugo. V jeho líčení je více než postřeh, více než obraz, je v tom duše člověka, nespokojeného se současnou společností,*“⁵¹ Další rubrikou, která se věnovala literatuře, byla část listu s názvem *Literární poznámky*. Rubrika *Hudba* informovala o budoucím nebo již proběhlém koncertním vystoupení. Oddíl *Divadlo*

⁵¹ Jihočeské listy, s. 3, č. 7, roč. 24, 1918

přinášel čtenářské veřejnosti zprávy o českobudějovickém divadle a jeho programu. V roce 1919 přibyla také rubrika *Sport*, která se věnovala sportovním volnočasovým aktivitám. Poslední z nepravidelných rubrik byla *Listárna redakce*, kde se čtenáři Jihočeských listů vyjadřovali k publikovaným článkům nebo redakci zasílali svoje vlastní příspěvky k otištění.

Reklama a inzerce představovaly poslední část listu. Rozsah se lišil podle došlých inzerátů a reklam do redakce. V době svátků byla ale inzertní část zpravidla rozšířena až na 6 stran. V této rubrice byly inzerovány nejružnější služby a zboží. Objevovaly se reklamy na různé léčebné preparáty, spotřební zboží nebo si zde nechaly otisknout reklamu podniky rozličných zaměření. Jedním z podniků, který se pravidelně nalézal v inzerci během 20. let, byla kupříkladu českobudějovická Zálůžna. Díky velmi špatné hospodářské situaci za války se také ve 20. letech často začaly nabízet peněžní půjčky.

Tematicky lze Jihočeské listy rozdělit zhruba do tří okruhů – politika, hospodářské zpravodajství a kultura. Během dvacátých let byly dominantními tématy právě politické a hospodářské aktuality. Vzhledem k tehdy právě probíhající 1. světové válce není velkým překvapením, že první strany listu byly často zaplněny tématy, která se bezprostředně týkala například vývoje na válečných frontách, sjednávání mírových dohod, personálních změn na strategicky důležitých politických postech v českých zemích i zahraničí atp. Průběžně se také čtenářům dostávalo informací o českém zahraničním odboji, legiích a postupných přípravách pro vznik samostatného československého státu. Od konce roku 1918 pak byly častými politickými tématy volby a zprávy o jednotlivých politických stranách, vnitrostranických změnách atd. Hospodářské zpravodajství pak nejčastěji upozorňovalo kupříkladu na změny v přidělu potravin a jiné hospodářské obtíže spojené s válečným obdobím. V roce 1918 takové zprávy nepravidelně vycházely pod názvem *Vyživovací nesnáze*. Kulturní část listu čtenáře informovala o nových literárních dílech, koncertech, divadelních představeních či jiných společenských akcích a měla tedy spíše zábavní funkci.

Ačkoliv Jihočeské listy nabízely spoustu zajímavých zpráv a článků, autoři v mnohých případech zůstávali v anonymitě. Autor byl většinou uváděný pod rubrikou *Fejeton* nebo u článků tištěných na pokračování. Málokdy se představoval celým jménem; někdy byl dokonce podepsán pouze iniciály. Avšak ani v případě, že jméno bylo uvedeno v plném znění, nemohl čtenář s určitostí vědět, o koho se jedná. Mnohdy totiž skutečný autor článku zvolil pseudonym.

3.2. Reflexe historických událostí let 1918 – 1919 na stránkách Jihočeských listů

3.2.1. Vymezení sledovaných událostí

Dříve než přejdu k samotnému rozebrání jednotlivých článků, ráda bych vymezila události, které jsem se rozhodla reflektovat. Při práci jsem se zaměřila především na hlavní vnitropolitické a mezinárodní události z let 1918 – 1919, které měly důležitý význam ve vztahu k vývoji a konci první světové války a formování a vzniku Československa. Sledované období let 1918 – 1919 jsem pro lepší přehlednost rozdělila do dvou částí:

- I. *Období od 1. ledna do 31. prosince 1918 – poslední rok a konec 1. sv. války; vznik nového československého státu.* V tomto období jsem se zaměřila na následující události: Brestlitevská mírová jednání (leden – březen 1918), vývoj na válečných frontách (březen – červen 1918), válka a vyživovací nesnáze (duben - září 1918), vznik Národního výboru (13. července 1918), boje na západní frontě a německý ústup (červenec – září 1918), obrat válečné situace (30. září 1918) a manifest Národního výboru (19. října 1918). Klíčovou událostí tohoto období je vznik ČSR (28. října 1918), který představoval vytouženou svobodu a samostatnost pro český národ.
- II. *Období od 1. ledna do 31. prosince 1919 – poválečné období; první rok ČSR.* V tomto období jsem sledovala následující události: Versailleská mírová konference (leden - červen 1919), Vzpouza Němců proti ČSR (březen 1919), Spor o Těšínsko (březen 1919), Obecní volby (červen 1919, maďarský útok na Slovensko (červen 1919), krize v československé společnosti (říjen 1919).

V Jihočeských listech jsem vyhledala články, které se týkaly výše uvedených událostí. Soustředila jsem se především na hlavní zprávy dne a příspěvky z redakce listu. Při výběru jsem se zaměřila na úvodníky, sloupky a zprávy z domova i zahraničí, povětšinou v rozsahu 1. až 2. strany. Pokusila jsem se tedy za každý měsíc od ledna do prosince daného roku reflektovat alespoň jednu významnou událost. Takový přehled let 1918 – 1919 může poskytnout ucelenou představu o tom, jak nejen redaktoři listu vnímali politickou a hospodářskou situaci tehdejší doby.

3.2.2. Reflexe sledovaných událostí na stránkách Jihočeských listů

3.2.2.1. Naděje do nového roku (1. ledna – 31. prosince 1918)

3.2.2.1.1. Brestlitevská mírová jednání

Počátek ledna představoval období, kdy se ohlížíme zpět, hodnotíme rok uplynulý a zároveň uvažujeme, co zemi a její obyvatele čeká v nadcházejícím roce. Pro české země se stal rok 1918 jednou z „osudových osmiček“. Takto historici, spisovatelé a novináři nazývají roky končící číslicí osm⁵², které přinesly pro naši zemi zásadní změny v politickém i historickém vývoji. Novoroční atmosféru roku 1918 nadále provázela válka. Všechny státy byly válkou poznamenány a kromě velkých ztrát na životech, také hospodářsky značně slábly. První lednový výtisk Jihočeských listů situaci v zemi dobře nastínil. Místo novoročních projevů a svátečně laděných článků byla celá první strana věnována válce a jejímu vývoji. Jedinou výjimkou byl feuilleton od Slávky Sk. s názvem *Idylka tříkrálová*⁵³, který alespoň částečně přinášel únik od každodenních všedních starostí. V úvodníku se redaktoři ohlíží za událostmi roku 1917 a předpovídají počátek nové doby. Díky revolučním vlnám z roku 1917 se i my začínáme hlásit k těm, kteří chtějí svobodu, samostatnost a sebeurčení národa. Redaktoři upozorňují čtenáře, že o Vánocích se udál na našem území jakýsi převrat, když spisovatelé, umělci a vědci vyjádřili své stanovisko a podporu pro vznik samostatného státu. Úvodník je zakončen přáním do Nového roku: „*A proto na prahu r. 1918, který bohdá přinese svobodu a samostatnost národů a mír lidstvu, nemůže zníti české přání jinak než: od projevů a nadšení přikročme k činu...*“⁵⁴ Konec války byl však zatím v nedohlednu.

Velké pozornosti redakce se dostávalo právě probíhajícím mírovým jednáním v Brestu Litevském. Po desetidenní přestávce bylo 5. ledna znovu zahájeno jednání o separátní mír mezi centrálními mocnostmi⁵⁵ a jejich spojenci s tehdejší ruskou vládou. Redaktoři listu poukazují na to, že jednání o mír bylo německými a rakouskými diplomaty postaveno tak, aby z něj Rusko vyšlo zcela oslabeno s velkými územními ztrátami. Centrální mocnosti uznaly Finsko a Ukrajinu za samostatné státy a zároveň chtěli Rusko připravit o Litvu, Estonsko, Kuronsko, Livonsko a Polsko.⁵⁶ Redakce listu však zůstává skeptická, i kdyby k uzavření separátního míru došlo: „*Nesmíme zapomenouti, že už půl druhého roku je ruská fronta bezvlivná a všechna tíha války spočívá na bedrách států západních, proti nimž stojí vytrvale v boji kompaktní celek států centrálních.*“⁵⁷

Pochybovačné názory však byly na místě. Anglický ministerský předseda Lloyd George

⁵² 1848, 1918, 1948, 1968

⁵³ Jihočeské listy, s. 1, č. 1, roč. 24, 1918

⁵⁴ tamtéž

⁵⁵ tzv. Ústřední mocnosti (původně Trojspolek): Německo, Rakousko-Uhersko, Itálie, Osmanská říše (dnešní Turecko), Bulharsko

⁵⁶ Jihočeské listy, s. 1, č. 1, roč. 24, 1918

⁵⁷ tamtéž

veřejně pronesl proslov o válečných cílech Dohody, který byl následně otištěn v Jihočeských listech. Tyto podmínky stanovené Dohodou se však značně lišily od válečných cílů Německa a Rakousko-Uherska. Lloyd George uvedl, že než dojde k mírové dohodě, musí být splněno následující: „1. musí býti obnovena posvátnost smluv; 2. musí býti zabezpečeno urovnávání územních otázek na podkladě sebeurčovacího práva nebo souhlasu národů, jimž se vládne; posléze musíme zřízením mezinárodní organizace se snažiti, aby břemena zbrojení byla omezena a pravděpodobnost války zmenšena.“⁵⁸

V lednu tak naděje pro uzavření všeobecného míru nebyly příliš velké. Jednání o separátní mír s Ruskem ale nadále pokračovala. Výsledek zůstával nadále nejistý. 16. ledna Jihočeské listy otiskly úvodník s názvem *Chmury v Brestu Litevském*. Článek popisuje rozpor mezi německými a ruskými zástupci ohledně otázky práva na sebeurčení národů. Ruský zástupce Trocký otevřeně projevil nesouhlas se stanoviskem ústředních mocností, které považoval za podkopání práv jednotlivých národů na sebeurčení. Německý generál Hoffman důrazně protestoval proti ruským požadavkům, které označil za nepřijatelné. Dlouhé přestávky, nedorozumění a neshody doprovázely mírové jednání i v následujícím měsíci. Pro Rusko nastala složitá situace. Zatímco beznadějně jednání v Brestu takto pokračovalo, v Rusku přibývalo zmatků a krvavých bojů. V Jihočeských listech byla situace v Rusku popisována následovně: „*Je tam hotová anarchie, nikdo neví čím je, kam patří a co chce. Není tudíž asi bez podkladu zpráva, již italský časopis „Secolo“ přinesl z Petrohradu, dle níž Trockij se vyjádřil, že Rusko asi bude nuceno podepsati mírovou smlouvu byť by znamenala neštěstí pro zemi ruskou.*“⁵⁹ Tato zpráva se později ukázala jako pravdivá. 13. února Jihočeské listy otiskly zprávu o uzavření míru mezi centrálními mocnostmi a Ukrajinou. O dva dny později také vůdci bolševiků v Brestu Litevském prohlásili, že se Rusko vzdává formální mírové smlouvy a vyhlásili válečný stav za ukončený. Pro český národ tyto zprávy znamenaly zklamání. Ačkoliv národ toužil po míru, ujednání v Brestu neuspokojila česká očekávání. „*Ale co nejhlavnějšího při míru s Ukrajinou a při ukončení válečného stavu s Ruskem: zásada sebeurčovacího práva malých národů žalostně zaplakala. Hodili ji za hlavu Ukrajinci i bolševici, mlčky přijavše zamítavé stanovisko Czerninovo, pokud jde o národy v mocnářství Rakousko-Uherském. Hodili nás přes palubu ...*“⁶⁰ Koncem února navíc Rusko znovu nabídlo Německu jednání o mír. Německo ale odpovědělo, že jednat s Ruskem bude, pouze pokud vyklidí baltskou

⁵⁸ Jihočeské listy, s. 1, č. 2, roč. 24, 1918

⁵⁹ Jihočeské listy, s. 1, č. 9, roč. 24, 1918

⁶⁰ Jihočeské listy, s. 1, č. 11, roč. 24, 1918

oblast a Litvu. 25. února došly do země telegramy, které informovaly, že Rusko na německé podmínky přistoupí. Rusko bylo ke kapitulaci prakticky donuceno postupem německé armády na Petrohrad. 2. března vyšel článek „Mír“ s Ruskem, kde bylo potvrzeno podepsání mírové smlouvy mezi Ruskem a Německem, ke kterému došlo následujícího dne. „Německo vyhrálo v Rusku nejen vojensky, ale ještě více diplomaticky a „mír“ jaký byl v Brestu nyní podepsán, znamená veliké, obrovské rozšíření německého vlivu na východě,“⁶¹ bylo popsáno v Jihočeských listech. Brestlitevské mírové jednání opravdu významně posílilo vliv ústředních mocností. Německo obsadilo celou východní frontu a válečné boje se tak přesunuly na západ.

3.2.2.1.2. Vývoj na válečných frontách (březen – červen 1918)

V březnu noviny nadále sledovaly vývoj války, která byla nyní omezena pouze na západní, italskou a balkánskou frontu. Na východě se pomalu k válečné akci v Rusku chystalo Japonsko, podporované Dohodou. Japonská intervence byla naplánována na začátek dubna. Na ostatních frontách zatím převládal klid. Centrální mocnosti i Dohoda se připravovaly k velké ofensivě. 21. března Německo začalo s dobýváním území na západní frontě. Překvapivý útok zaskočil Angličany i Francouze. V pátek dne 29. března přinesl obdeník zprávy o německém útoku. Článek na titulní straně s názvem „Německá ofensiva na západě“ shrnul základní informace o útoku: „Že byli Angličané a Francouzi událostmi překvapeni jest jisto. Útok německý ještě nečekali, čehož důkazem jistě jest, že vrchní anglický velitel, generál Haig v den zahájení německého útoku nebyl na frontě, nýbrž prodléval v Londýně. Největším pak překvapením za této německé ofensivy jest bombardování Paříže ze vzdálenosti 120 km.“⁶² K útoku byl použit nový model děla, které umožnilo dostřel na netušenou vzdálenost. V Paříži po bombardování nastala panika. Velitelství ve Francii a Londýně však popisovala situaci na Sommě jako pouhou epizodu. Boje na západní frontě pokračovaly i přes velikonoční svátky. Jihočeské listy popisovaly tragický průběh Velkého pátku v Paříži takto: „Nezapomenutelným po věky zůstane letošní Velký pátek v Paříži. Němci v posvátný ten den bombardovali Paříž ze svých čtyř dalekonosných děl a jeden náboj padl do kostela, naplněného zbožným lidem. Sedmdesát pět lidí bylo rázem usmrceno 90 lidí raněno. Mezi oběťmi jsou hlavně ženy a děti. O život přišel též švýcarský vyslanec rada Stroehlin a jeho choť. Tato událost, charakterizující způsob německého válčení, vzbudila v celém světě veliký rozruch.“⁶³ Německo i přes velké

⁶¹ Jihočeské listy, s. 1, č. 16, roč. 24, 1918

⁶² Jihočeské listy, s. 1, č. 23, roč. 24, 1918

⁶³ Jihočeské listy, s. 1, č. 24, roč. 24, 1918

ztráty na životech v ofenzívě pokračovalo. Německý postup byl zpomalen u Verdunu, kde nastaly prudké boje. Z prohlášení, které vydal americký prezident Wilson, bylo zřejmé, že konec války je v nedohledu. Dohodové mocnosti společně se Spojenými státy byly ale odhodlány bojovat a dovést válku k vítěznému konci. Koncem dubna vzbudila pozornost mobilizace vojenských sil ve Spojených státech. Mobilizace se týkala všech mužů ve věku od 18 do 50 let. Východní fronta se také probudila k životu. Ačkoliv Rusko podepsalo mírovou smlouvu, německé vojsko pochodovalo směrem na Ukrajinu a Rusko, aby zde definitivně zajistilo německý vliv. Zprávy ze 4. května přinesly informace o převratu na Ukrajině. Lidé, kteří doposud věřili v legitimitu mírových smluv z Brestu Litevského, byli jistě nemile zaskočeni. Německá vojska nadále zůstávala v zemi a zároveň počala dobývání ukrajinských měst. Němci dobyli Sevastopol a zároveň nechali zatknout ukrajinského ministra Žukovského, velitele policie Bogockého a další vysoce postavené ukrajinské úředníky. Důvodem pro zatčení prý byla obava z anarchie, protože úředníci nepřáli německým zájmům. Ukrajina tak byla zcela v rukou Německa. Během května pokračovaly vytrvalé boje na západní a italské frontě. Podle zpráv byly obě armády stejně silné. Američané přislíbili vojenskou podporu v podobě jednoho a půl miliónu amerických vojáků. Vzhledem k nastalé situaci na Ukrajině, také Rusko začalo s mobilizací vojenských sil a přípravou na opětovný vstup do války. Začalo být jasné, že se ani jedna strana v nejbližší době nevzdá. V červnu západní fronta čelila silné německé ofenzívě. 8. června Jihočeské listy otiskly slova francouzského ministrprezidenta Clémenceau, který se vyjádřil k válečné situaci takto: *„Vyhledky jsou strašlivé, avšak odvaha a rekovnost vojáků vyrovnají se situaci. „Naši vojáci“, volá Clémenceau, „bili se jeden proti pěti. Němci vrhli se znovu do dobrodružství. Ustupujeme. Uznáváme to. Avšak nikdy se nevzdáváme.“*⁶⁴ Spojenci tak znovu vyjádřili odhodlání pokračovat ve válce až do úplného konce. Další významnou červnovou událostí byla válečná schůze ve Versailles, kde byl odsouhlasen vznik nových evropských států. Jihočeské listy o tom 12. června přinesly informace pro širokou veřejnost, a tím čtenářům svitla skutečná naděje na budoucí vznik samostatného státu: *„Podle pařížské zprávy bylo smluveno na válečné radě, konané 3. června ve Versaillesu, vytýčiti jako válečný cíl, o který mají usilovati Francie, Velká Británie a Itálie, aby utvořeny byly samostatné státy pro Poláky, Českoslováky a Jihoslovany. Zároveň vzaly vlády spojenců na vědomí prohlášení státního tajemníka Lansinga, že Spojené Státy posuzují sympaticky snahy Českoslováků a Jihoslovánů a*

⁶⁴ Jihočeské listy, s. 2, č. 41, roč. 24, 1918

připojily se k němu s projevem své živé účasti pro požadavky těchto národů. – Německý tisk vyslovuje se o těchto domnělých plánech ovšem posměšně.“⁶⁵ Německo nadále pokračovalo v obléhání Paříže, ale už i německé straně bylo jasné, že jejich ofenzíva k brzkému míru nepovede. O šancích na vítězství dohody se 24. června vyjádřil anglický ministerský předseda Lloyd George. Cituji: „*Jsmo v předvečer velikých událostí. Snad v nejbližších hodinách, zcela jistě v několika dnech bude svedena veliká bitva, na níž může závisetí výsledek války, avšak spojenci nebyli nikdy lépe připraveni na ránu.*“⁶⁶ Konec války byl tedy zatím v nedohlednu, ale přesto se pomalu schylovalo k rozhodujícím bitvám. Německé ideje o kapitulaci Dohody se nadobro rozplynuly a naděje na uzavření mírové smlouvy již neexistovala. Obě strany byly vystaveny těžké zkoušce a nyní se mělo ukázat, které státy déle vydrží tíživou hospodářskou situací a válečné ztráty.

3.2.2.1.3. Válka a vyživovací nesnáze

Dlouhé čtyři roky bojů představovaly značné zatížení pro ekonomiku válčících států. Potíže se zásobováním se projevíly již brzy po zahájení války. Následkem byl extrémní nárůst cen, a to především u potravin a uhlí. Roku 1915 byl rakouskou vládou zaveden přidělový systém. Lístky bylo možné směnit za potraviny a některé druhy spotřebního zboží. Ceny potravin se během války nadále zvyšovaly. Potraviny byly nedostatkovým zbožím, a tak byly lístky lidem vydávány jen v omezeném počtu. V průběhu roku 1918 byly hospodářské a sociální poměry obyvatel českých zemí na samém dně.

Špatná životní úroveň obyvatel neunikla ani pozornosti novin. 6. dubna 1918 Jihočeské listy informovaly o změnách v přidělu chleba. Dávky chleba v Českých Budějovicích byly zmenšeny na polovinu. Na osobu tak připadlo půl bochníku týdně. „*Obyvatelstvu našeho města dostalo se k svátkům velikonočním nepříjemné pomlázky: dávka chleba nebo chlebové mouky, beztoho již nepatrná, snížena na polovici a již před svátky se toto opatření provádělo. Následkem toho v četných rodinách byl o svátcích skutečný hlad,*“⁶⁷ komentovaly situaci Jihočeské listy. Redakce dále průběžně přinášela informace o vývoji situace ve sloupku s názvem *Vyživovací nesnáze*. Příděly potravin v Českých Budějovicích nadále klesaly. Dávka chleba činila 500 gramů týdně na osobu, dávka mouky k vaření již pouhých 150 gramů týdně. 13. dubna listy poukázaly také na nově sníženou dávku masa, která činila 200 gramů. Obyvatelům města se nedostávalo ani

⁶⁵ Jihočeské listy, s. 1, č. 42, roč. 24, 1918

⁶⁶ Jihočeské listy, s. 1, č. 46, roč. 24, 1918

⁶⁷ Jihočeské listy, s. 1, č. 24, roč. 24, 1918

mléka, tuků a paliva. České politické strany v čele s Českou státoprávní demokracií usilovaly o zlepšení poměrů. Z vyjádření redakce však byla cítit zoufalost a jen malá naděje na zlepšení situace. Jihočeské listy vinily Uhry, které si podle nich v době války vedly nepoměrně lépe než lidé v českých zemích. Kritice neunikl ani prezident vyživovacího úřadu, který za svůj hlavní cíl považoval, aby Vídeň dostávala stejné dávky jako doposud. Redakce pak vyzvala odpovědné orgány k nestrannosti a spravedlivému dělení potravin: *„Proč Vídeň by měla dostávat nezkráceně a česká města nohem méně nebo nic? Každý stejně má nésti břemena války. A proto, voláme-li dnes k českému občanstvu, aby vůči nastávající zlé době obrnilo se trpělivostí, klidem a vírou v lepší budoucnost, voláme současně k zodpovědným činitelům, aby konali své povinnosti přísně, spravedlivě, nestranně a poctivě! Žádné stranictví nesmí býti trpěno, žádná protekce, žádné nadřívání jedněm a odstrkování druhých!“*⁶⁸ Jen malou útěchou byla obyvatelům náhrada za chleba v podobě 1 kg brambor týdně. Všichni napjatě očekávali slíbený dovoz potravin z Ukrajiny. Podle Jihočeských listů byl ale i samotný předseda vyživovací komise skeptický, když prohlásil, že v nejbližších týdnech nelze předpokládat dovoz masa ani mouky. I v následujících měsících obyvatelé strádali. V červenci opět výrazně klesl týdenní příděl masa na 10 dekagramů na osobu. Týdenní příděl byl tak nově tvořen pouze půl bochníkem chleba a deseti dekagramy masa. Lidé už nedostávali žádnou mouku, žádné mléko ani brambory navíc. Ze zoufalého nedostatku pak lidé cestovali na venkov, kde se snažili většinou za „nekřesťanské“ peníze obstarat obživu pro svou rodinu. V září však vláda vydala nařízení proti dovozu potravin z venkova. Cituji: *„Ale nejen to, dočkali jsme se něčeho mnohem hroznějšího: Vláda místo aby se postarala aspoň o nejnужnější zlepšení výživy lidu, nařizuje, že nikdo si nesmí na venkově nic k jídlu opatřiti a hrozí bezohlednými tresty, žalářem a ještě pokutami peněžitými každému, kdo by tohoto nařízení nedbal. A proto: ministr Paul a vláda vůbec, dříve než zakáží lidem opatřovati si po venkově potraviny, ať napřed dají lidu ty potraviny sami.“*⁶⁹ Redakce Jihočeských listů poukázala také na to, že vládní opatření byla namířena především proti zemím koruny české a poměry v jiných zemích Rakouska byly mnohem snesitelnější. Ani po skončení války nenastalo okamžité zlepšení. Ekonomické důsledky 1. světové války byly rozsáhlé a jejich odstraňování představovalo dlouholetou záležitost.

⁶⁸ Jihočeské listy, s. 1, č. 26, roč. 24, 1918

⁶⁹ Jihočeské listy, s. 1, č. 64, roč. 24, 1918

3.2.2.1.4. Vznik Národního výboru

Vznik Národního výboru v českých zemích sehrál neopomenutelnou roli v utváření československé samosprávy. Národní výbor vznikl 13. července 1918. Vznikl ve chvíli, kdy všechny české politické strany přijaly za své zahraniční stanovisko o přerušení jednání s rakouskou vládou. Národní výbor představoval především instituci, která byla uznávána jako jediný zastupitelský orgán českého národa a tím vyřadil ze hry rakouskou vládu. Národní výbor stanovil jako svůj primární cíl a požadavek vznik samostatného československého státu a všechny politické strany svou účastí stvrzovaly, že zastávají stejné zájmy. Složení Národního výboru bylo nakonec vyřešeno pomocí Švehlova návrhu⁷⁰, který považoval za nejspravedlivější rozložení moci podle výsledků posledních voleb do říšské rady z roku 1911. Ačkoliv se užíval název Národní výbor československý a mluvilo se o československém národě, Slováci ve výboru své zástupce neměli. Národní výbor byl tvořen 38 členy. Prioritou však byla možnost rychle, popřípadě tajně rozhodovat, a tak byla výkonná moc odevzdána do předsednictva výboru. Předsedou se stal Karel Kramář, místopředsedy Antonín Švehla a Václav Klobučák. Jednatelům výboru byl jmenován František Soukup. Výbor připravoval především administraci pro budoucí stát, což zahrnovalo také přípravu prvních politických a hospodářských zákonů.

Jihočeské listy otiskly prohlášení Národního výboru, které vykresluje jeho účel a cíle: *„Z rozhodnutí politických stran, představujících jednotnou politickou vůli všeho našeho národa, vstupuje dnes v život Národní výbor československý. Nezměrná tíha doby, společná starost o další osudy našeho národa spojila nás ve společný orgán všenárodní. Poslání Národního výboru československého je dáno příkazem této doby: V soustavné práci shromažďovací pořádati a vésti všechny veliké duševní, morální a hmotné síly v národě k dosažení toho, co je nejsvětějším a nezadatelným právem každého národa a co nemůže a nebude odpíráno ani národu našemu: právo sebeurčení v samostatném demokratickém státě československém s vlastní správou ve vlastním domě a pod vlastní svrchovaností.“*⁷¹ Redakce vznik Národního výboru označila za radostný posun kupředu, který zaručoval jednotný postup celého českého národa za společnými cíly. *„My víme, že za Národním výborem československým stojí celý náš národ jako jedolitá ocelová hradba, provanutý radostí nad velikým politickým činem, jímž jest Národní výbor, vybojovaný k životu, k práci plné naděje ve vítězství věci společné,“* znělo vyjádření

⁷⁰ tzv. Švehlův klíč

⁷¹ Jihočeské listy, s. 1, č. 51, roč. 24, 1918

redakce.⁷² Od 13. července tak byl zahraniční odboj podporován přímo z domova Národním výborem, s kterým spolupracoval ke společnému cíli - vzniku samostatného demokratického československého státu.

3.2.2.1.5. Boje na západní frontě a německý ústup (červenec – září 1918)

V druhé polovině roku 1918 se veškerá pozornost soustředila na západní a italskou frontu. V červenci zahájilo Rakousko-Uhersko ofenzívu na řece Piavě s úmyslem podpořit německou ofenzívu. I během letních měsíců Jihočeské listy pravidelně přinášely aktuální informace z fronty v rubrice *Válka*. 15. července byla zahájena druhá bitva na řece Marně. Německá ofenzíva byla brzy zastavena spojením francouzských, anglických a amerických vojenských sil. Do tří dnů po zahájení německé ofenzívy se však vojskům Dohody podařilo získat ztracená území zpět. Jihočeské listy komentovaly situaci spíše skepticky: „*Dle názoru vojenských odborníků musí býti obrovská bitva na Marně brzo rozhodnuta, a rozhodnutí to bude prý míti vliv na celý výsledek války. Tohle už se během čtyř let světové války říkalo a psalo vícekrát, bitvy se dobojovaly a začaly nové.*“⁷³ Koncem července začala pomalu německá vojska ustupovat a linie německé fronty byla posunuta o 11 mil zpět. Podle zpráv otisknutých v Jihočeských listech Němci vyklidili území mezi Ourcqem a Ardrou a obranu přeložili na linii Fére-en Tardenois-Ville-en Tardenois. Mezitím probíhala také tajná jednání v poslaneckých sněmovnách v Budapešti a ve Vídni. Předmětem projednávání byly události na řece Piavě. Rakouská armáda sice řeku překročila, ale zároveň došlo k velkým vojenským ztrátám: „*Dosavadní bilance války jeví se strašnými číslicemi. Válčící státy mají dohromady již tisíc miliard korun dluhů, což znamená ohromné hospodářské zlo na nedozírnou dobu, dále pak dle svědomitých odhadů možno počítati, že ve válce zahynulo již přes 11 milionů lidí, mrzáků pak je až dosud devatenáct milionů. Těchto cifer hrozí se už i samotná „Neue Freie Presse“⁷⁴, která nejvíce štvála Rakousko do války,*“⁷⁵ uváděly Jihočeské listy. Taková situace oprávněně vyvolávala obavy v rakouských řadách. Na východní frontě se také pomalu schylovalo k bitvě. Během července byl v Rusku zavražděn německý velvyslanec hrabě Mirbach a zanedlouho poté došlo k vraždě německého generála Eichhorna, který byl podle Jihočeských listů zabit v Kyjově vrženou pumou. Za útoky údajně stáli příslušníci sociálně revoluční strany. Zároveň se i Japonsko chystalo zakročit na Sibiři. Na přelomu

⁷² Jihočeské listy, s. 1, č. 51, roč. 24, 1918

⁷³ Jihočeské listy, s. 1, č. 53, roč. 24, 1918

⁷⁴ vznikl v roce 1864; významný rakouský deník, který reprezentoval rakouský tisk v cizině

⁷⁵ Jihočeské listy, s. 1, č. 55, roč. 24, 1918

srpna byla tedy situace v Rusku a na Ukrajině značně nestabilní. Československá vojska na východní frontě obsadila Orenburg a dále pokračovala podél Uralu. Japonsko vyjádřilo podporu Čechoslovákům a vyslalo své vojsko na pomoc v boji proti Centrálním mocnostem. V polovině srpna přinesly Jihočeské listy nové zprávy z obou hlavních front. Čtenáři byli 14. srpna informováni o nedávném přeletu italských letců nad Vídní. Přelet byl pouze demonstrativní. Piloti na Vídeň nesvrhli pumy, ale namísto toho rozhazovali letáky s různými provoláními směrem k rakouskému obyvatelstvu. Přelet italského letectva však vyvolal obavy ze skutečného útoku. Na západní frontě mezitím započal velký ústup německé armády. Pro německou armádu ústup znamenal značné ztráty. Redakce otiskla o ústupu následující informace: „*Dle zpráv anglických a francouzských ztratili Němci při tomto ústupu asi 28.000 mužů na zajatcích, na 300 děl a větší množství válečného materiálu. Němci odůvodňují tyto úspěchy nepřátel jejich převahou technických pomůcek, zejména obrněných automobilů a velikými posilami, jež došly Dohodě z Ameriky a z Afriky.*“⁷⁶ Málokdo si dovedl představit, že by válka pokračovala i pátou zimu. Do popředí se tak znovu vrátila myšlenka mírového jednání. Obě strany však stály pouze o mír vítězný. Koncem srpna se německý generál Hindenburg vyslovil, že postavení Německa je příznivé. Jak se ale později ukázalo, takový optimismus nebyl na místě. Německo bylo pod tlakem spojenců nuceno ke stálému ústupu až k Hindenburgově linii. Dohoda útočila s velkým vynaložením sil a k překvapení německých vojsk pořád se stejným nasazením a prudkostí. Rakouský i německý tisk připravoval veřejnost na možnost dalšího ústupu. 4. září Jihočeské listy otiskly nové mírové podmínky vydané Dohodou: 1. Nezávislost Belgie. 2. Vrácení všech obsazených území a Elsaska-Lotrinska Francii. 3. Nezávislost a spojení celého Polska 4. Vrácení všech zemí obývaných Italy Itálii. 5. Nezávislost československého státu. 6. Nezávislost jihoslovanského státu, který má sjednotit tři větve Srbů, Chorvatů a Slovinců. 7. Obnovení Rumunska, které je dnes utlačováno Němci a připojení rumunských území Sedmihrad, Bukoviny a Banálu. 8. Úplná volnost pro Němce a Maďary spravovat svůj národ. 9. Svoboda všech národů Ruska. 10. Opětovné vybudování Srbska a Černé Hory. Státy Dohody se zapřísáhly, že neodloží zbraně, dokud nedosáhnou výše uvedených podmínek. Během září byla německá vojska pomalu vytlačována z území Francie. Významnou roli sehrála také podpora Dohody americkou armádou. V té době Američané do Evropy poslali na statisíce vojáků, což znamenalo velkou výhodu spojenců oproti slábnoucí německé straně. V druhé

⁷⁶ Jihočeské listy, s. 1, č. 59, roč. 24, 1918

polovině září již bylo jasné, že k mírovému jednání nedojde. Možnost mírového jednání byla zamítnuta všemi spojeneckými státy. Prezident Wilson se dokonce vyjádřil, že i kdyby Rakousko-Uhersko přijalo jeho 14 mírových podmínek, Amerika s nimi již vyjednávat nebude.

3.2.2.1.6. Obrat válečné situace (30. září 1918)

Konec září konečně přinesl naději na vítězství Dohody a brzký konec války. Němečtí vojevůdci v poslední době veřejnost ujišťovali, že jde jen o přechodné období a karta se brzy obrátí ve prospěch Německa. Situace se ale neobrátila. Koncem září došlo k porážce Bulharska, které bylo donuceno ke kapitulaci. Ve středu 2. října obdeník přinesl zprávy o válečném vývoji. Článek na titulní straně s názvem „Nová situace“ shrnul současný válečný vývoj. Bulharsko utrpělo zdrcující porážku v Makedonii a požádalo o mír. Do dvou dnů se dostalo Bulharsku kladné odpovědi. Dohodové státy předložily Bulharům následující podmínky: *„Rozchod Bulharska s Tureckem, Německem a Rakousko-Uherskem, odzbrojení armády bulharské anebo použití její proti dosavadním spojencům Bulharska, vyklizení území Bulharska obsazených.“*⁷⁷ Bulharsko podmínky přijalo, a tak přišly Centrální mocnosti o spojeneckou posilu. Události vyvolaly nepokoje ve Vídni i Berlíně. Následovaly dlouhé porady ministrů s císařem a aktivní vyjednávání mezi Vídni a Berlínem. Co bylo obsahem dlouhých debat, zveřejněno nebylo. Noviny ale vzápětí přinesly překvapivé sdělení z Vídně, která projevila ochotu jednat s Čechy a Jihoslovany: *„Dovídáme se dokonce, že se k Čechům a Jihoslovanům co nejdříve přijde s různými sliby a návrhy, mluví se o korunovaci, máme prý se jen vysloviti, co si přejeme a jak si to přejeme.“*⁷⁸ 9. října byl otištěn sloupek s názvem „Konec války“. Důvodem k takovému optimismu byl pokračující ústup Němců na západě a velké ztráty německé armády. Po kapitulaci Bulharska vojska Dohody pokračovala v boji s Tureckem. Turecké ztráty byly obrovské, a tak se očekávalo, že Turecko bude brzy následovat příkladu Bulharska. Mezitím také Vídeňské listy informovaly o chystaném mírovém kroku Rakouska. Německo, Rakousko-Uhersko a Turecko se skutečně obrátily na Dohodu s žádostí o okamžité příměří a projevily ochotu projednávat mír na základě čtrnácti bodů prezidenta Wilsona. Následně Jihočeské listy otiskly prezidentovu reakci na žádost Centrálních mocností o mír: *„Výsledek války nesmí býti sjednán dorozuměním nebo kompromisem, ale konečným, jednou pro vždy nedvojsmyslným přijetím zásady, že zájmy*

⁷⁷ Jihočeské listy, s. 1, č. 71, roč. 24, 1918

⁷⁸ Jihočeské listy, s. 1, č. 71, roč. 24, 1918

slabších jsou zrovna tak svatými jako zájmy nejsilnějších. To jest to, nač myslíme, mluvíme-li o trvalém míru.“⁷⁹ Redaktoři sdíleli názor presidenta. Ani mezi lidmi nebyla důvěra ve spravedlivé vyjednávání s Ústředními mocnostmi a panovalo přesvědčení, že mocnosti nejsou poctivé, nedrží své slovo a zajímají je jen jejich vlastní zájmy a moc. Boje nadále pokračovaly, ale převaha Dohody byla zřejmá. 30. října muselo kapitulovat Turecko. Následně bylo 2. listopadu uzavřeno příměří s Rakousko-Uherskem. Konec války nastal 11. listopadu v Compiègne, kde došlo k bezpodmínečné kapitulaci Německa.

3.2.2.1.7. Manifest Národního výboru (19. října 1918) a vznik ČSR (28. října 1918)

V říjnu konečně započalo formování nového československého státu. Dne 14. října 1918 byla Národní rada československá prohlášena za prozatímní československou vládu. Zároveň v českých zemích probíhala generální stávka. Císař Karel I. vzápětí nařídil přeměnu Rakousko-Uherska na federaci rovnoprávných národů v domnění, že celou situaci uklidní. Jeho záměr však nikdo nebral příliš vážně. 18. října byla v Paříži vydána Washingtonská deklarace, která představovala oficiální prohlášení československé nezávislosti. 23. října velkou část titulní strany Jihočeských listů zabíral sloupek s názvem „Manifest Národního výboru“. Národní výbor jménem celého národa odmítl jakékoliv vyjednávání s Vídní o budoucnosti českých zemí a kritizoval rakouské pokusy o znovuzřízení vnitřních poměrů Rakousko-Uherska. Ani Maďarům se nelíbila myšlenka spojení Čechů a Slováků v jednotném demokratickém státě, a tak veřejně prohlašovali, že Slováci o takové spojení nestojí. Národní výbor se proti takovému stanovisku ohradil slovy, že je Slovensku zamezeno svobodného projevu kvůli maďarské tyranii. Na závěr výbor promluvil k celému národu: „*Národní výbor československý obrací se k celému národu československému s důtklivou žádostí, aby pevně a vytrvale stál na tom, co je přesvědčením a vůlí každého věrného Čecha a důvěřoval, že Národní výbor československý, který je dnes jediným zákonitým představitelem vůle českého národa a všech jeho stran, učiní vše, čeho je třeba, abychom došli svého nejvyššího cíle, šťastné budoucnosti svobodného národa československého.*“⁸⁰ 28. října rakousko-uherská vláda oznámila přijetí čtrnácti Wilsonových bodů. Zprávy se šířily bleskovou rychlostí. Když zpráva dorazila do hlavního města Prahy, vyvolala bouřlivé nadšení. 79. číslo Jihočeských listů věnovalo aktuálnímu dění celou titulní stranu. Velký tučný nadpis hlásal „V záři svobody! Rakousko-Uhersko skládá zbraně a prosí o mír. – Konec Rakouska: na troskách

⁷⁹ Jihočeské listy, s. 1, č. 73, roč. 24, 1918

⁸⁰ Jihočeské listy, s. 1, č. 77, roč. 24, 1918

jeho povstávají svobodné státy česko-slovenský a jihoslovenský. – Velkolepé projevy radosti českého národa. České Budějovice v českých rukou.“⁸¹ Vznikl samostatný československý stát, Češi a Slováci byli svobodní, sami sobě pány. Po celé zemi probíhaly radostné oslavy nabyté svobody. Jako obdeník byly Jihočeské listy pozadu oproti deníkům, a tak události dnů minulých jen krátce shrnuly. Větší pozornost byla věnována popisu těchto významných dnů v Českých Budějovicích. Již v dopoledních hodinách do Budějovic došla zpráva o nastalém převratu. Během odpoledne se na náměstí shromáždil dav čítající tisíce lidí. Vzápětí dav radostně začal strhávat symboly R-U, které byly nahrazeny českými a slovenskými prapory. Prapory rakouské a prapory spojenců Rakouska byly páleny přímo před budovou radnice. Poté k lidu na náměstí promluvili zástupci Národního výboru prof. Zdráhal, redaktor Kříž, p.Svoboda a redaktor „Práva lidu“ Ebel. Oslavy trvaly až dlouho do večera: *„Nezapomenutelný večer následoval po tomto rušném dni. Všechn lid z města spěchal do ulic, všude zářily jasné barvy české a slovenské. Náměstí bylo ovšem hlavním střediskem, kde všechny ruch se sbíhal. Sta lampionů míhalo se nad tisícíhlavými davy rozradostněného občanstva. Písně „Hej Slované!“, „Kde domov můj?“ a jiné národní a sokolské bez ustání hřmí ovzduším,“*⁸² popisovali dění ve městě redaktoři novin. Kolem páté hodiny se sešel Národní výbor v čele s doktorem Augustem Zátkou. V sedm hodin proběhlo na náměstí shromáždění lidu, kde členové Národního výboru podali lidu zprávu o událostech a pokyny pro následující dny. Českému národu se tak splnil sen – konečně se dočkal svobody a demokracie v podobě vlastního československého státu.

3.2.2.2. S novým rokem nový život (1. ledna – 31. prosince 1919)

3.2.2.2.1. Versailleská mírová konference

Čechoslováci vstupovali do nového roku jako svobodný demokratický stát. Mladá republika se však záhy musela potýkat s mnohými problémy. K těm nejzávažnějším národnostním otázkám patřil například vztah k německé menšině, která takřka přes noc přišla o status většinové národnostní skupiny. Pro existenci nové republiky bylo důležitou skutečností, že bojovala na straně válečných vítězů. Od 18. ledna 1919 probíhala mírová konference ve Versailles, kde mělo být rozhodnuto nejen o poválečných mírových smlouvách, ale také o územním uspořádání jednotlivých států. Pozornost celého světa se tak obracela k Paříži, odkud mělo vyjít nové uspořádání Evropy. Československou

⁸¹ Jihočeské listy, s. 1, č. 79, roč. 24, 1918

⁸² Jihočeské listy, s. 1, č. 79, roč. 24, 1918

delegaci vedl první československý premiér Karel Kramář, který byl později zastoupen ministrem zahraničí Edvardem Benešem. Jednání mírového kongresu bylo rozděleno na tři hlavní části: Prvním tématem byla zodpovědnost původců války. V druhé části měla být projednána trestní opatření proti válečným zločinům a poslední část patřila mezinárodnímu zákonodárství o práci.⁸³ Vyjednávání trvala dlouhé měsíce s krátkými přestávkami až do ledna roku 1920. Jihočeské listy pravidelně přinášely zprávy o vývoji z Versailles. Za viníky války byli označeni bývalý císař Vilém a rakouský císař František Josef, který Viléma podporoval. Na mírové konferenci byl předložen dopis, který psal Vilém krátce po vypuknutí války císaři Františku Josefovi. Dopis byl použit jako důkaz Vilémovi viny. Část dopisu byla otištěna na titulní straně Jihočeských listů: „*Rve mi to duši, ale musíme všechno zaplaviti ohněm a krví, zardousiti muže, ženy, děti a starce. Nesmí zůstat ani jeden strom, ani jeden dům. S těmito prostředky hrůzy, které jedině jsou způsobilé přemoci národ tak degenerovaný, jako národ francouzský, skončí válka před dvěma měsíci, kdežto kdybych bral humánní ohledy, mohla by se prodloužiti na léta. Přes všecken svůj odpor musel jsem zvoliti prvý způsob ...*“⁸⁴ Podíl viny na rozpoutání světové války byl tedy nepopíratelný. Poražené státy se jednání na konferenci nemohly účastnit aktivně a s jejich zástupci se počítalo až pro závěrečné podepsání mírových smluv. Delegace jednotlivých států vedli předsedové vlád. Nejvlivnějšími osobnostmi byli francouzský Georges Clemenceau, britský David Lloyd George a americký prezident Woodrow Wilson. Z Versailles přicházely zprávy o tom, že všeobecná mírová konference začne 2. května. V první části roku zasedaly pouze jednotlivé komise, připravující materiály a podklady pro všeobecnou konferenci. Začalo se také pracovat na návrhu potrestání viníků války. Došlo však ke střetu dvou protichůdných koncepcí poválečného míru. Rozporuplným bodem byl postup vůči Německu. Francie, která byla válkou nejvíce zasažena, měla nejtvrďší postoj a požadovala mír jako odvetu. Francie doufala v rozsáhlé finanční náhrady od Německa. Velká Británie a Spojené státy naopak zaujaly postoj mírnější a usilovaly o mír jako usmíření. Obávaly se totiž radikalizace poměrů v Německu. Jedním z bodů mírového jednání bylo samozřejmě i určení nových územních hranic a postavení Československa. Koncem března projížděli zástupci ČSR z mírové konference Českými Budějovicemi. Široká veřejnost s napětím očekávala, jak si stojí československé zájmy a jaké zprávy zástupci z Paříže přinášejí: „*Věc naše stojí dobře. K naší republice bude náležeti tzv. „Deutsch-bohmen“ až na některé pohraniční výběžky,*

⁸³ Jihočeské listy, s. 1, č. 6, roč. 25, 1919

⁸⁴ Jihočeské listy, s. 1, č. 7, roč. 25, 1919

za něž ale dostaneme náhradu jinde (případně nám Kladsko, kraj vitorazský s Cmuntem) a také hranice naše na straně k Uhrám a Polsku upraveny budou ve smyslu našich přání,⁸⁵ oznámily Jihočeské listy. Zástupci naší země na konferenci veřejnost ujišťovali, že vlády dohodových velmocí jsou našim zájmům nakloněny a oceňují československý podíl na konečném výsledku války. 7. května 1919 byly publikovány mírové podmínky, kterými měla být oficiálně ukončena první světová válka. V tentýž den byly podmínky předloženy poraženému Německu. Německé mírové podmínky noviny označily jako rozsudek nad Německem, z něhož není odvolání. Pro Československo ale byla nejpodstatnější část smlouvy týkající se hranic naší republiky. Sobotní výtisk Jihočeských listů přinesl pozitivní zprávu: „Jest jisto, že naše hranice směrem k Německu zůstávají tytéž jako byly před válkou, že tedy celé tzv. uzavřené území patří bez jakýchkoliv výhrad a výminek k naší republice.“⁸⁶ Největší díl smlouvy však zaujímaly podmínky pro Německo. Podmínky byly tvrdé a přísné. Ve smlouvě bylo uvedeno, že Německo musí zaplatit všechny škody, které za války způsobilo. Výše úhrady měla být upřesněna, ale prozatím bylo Německu určeno zaplatit 20 miliard během jednoho roku jako první válečnou splátku. Vojska Dohody měla zůstat na hranici Rýna, dokud Německo nezaplatí celou náhradu. Další podmínkou byla demilitarizace Německa, kdy armáda nesměla překročit 100 tisíc mužů. Německo také nedostalo nazpět žádnou ze svých kolonií a muselo vydat všechny lodě nad 1600 tun. Císař Vilém měl být vydán Dohodě jako hlavní viník války.⁸⁷ Rakousko a Uhry rovněž trestu neunikly. Smlouva potvrdila rozpad Rakousko-Uherska na nástupnické státy a též územní ztráty pro Rakousko. Rakousko navíc čelilo různým vojenským omezením a muselo platit reparace společně s Německem. Ve smlouvě byl také zakotven přísný zákaz spojení Rakouska s Německem. Smlouva s Německem byla nakonec podepsána 28. 6. 1919 přímo ve Versailles. Následně podepsalo mírové podmínky Rakousko 10. 9. 1919 v Saint-Germain-en-Laye a Bulharsko 27. 11. 1919 v Neuilly. Maďarsko s Tureckem mírové podmínky přijaly v průběhu roku 1920. Jak se později ukázalo, Versailleské smlouvy nezajistily potřebnou stabilitu.

3.2.2.2.2. Vzpouřa Němců proti ČSR a spor o Těšínsko

Vznik nového československého státu vyvolal vlnu nevole na straně Němců žijících v českých zemích. Početná německá menšina žijící na našem území doufala ve spojení s Německem. K nejvýznamnějším představitelům německé menšiny v ČSR patřil

⁸⁵ Jihočeské listy, s. 1, č. 23, roč. 25, 1919

⁸⁶ Jihočeské listy, s. 1, č. 37, roč. 25, 1919

⁸⁷ Jihočeské listy, s. 1, č. 37, roč. 25, 1919

nacionalista Rudolf Lodgmann von Auen, který stanul v čele provincie Deutschbohmen. 8. března vyšel v novinách sloupek s názvem „Vzpouora Němců proti Československé republice“, který informoval o nedávném povstání německého lidu proti československému vojsku na různých místech republiky. „*Prokázalo se nad veškerou pochybnost, že byla vzpoura připravována, že se nejednalo jen o duševní náladu lidu, štvaného německými novinami, nýbrž že odboj připraven a organizován byl i technicky a že řízen byl ze zahraničí,*“⁸⁸ uváděly noviny. Povstání však bylo vojensky potlačeno. Německé listy dokonce v té době otevřeně psaly, že Deutsch-bohmen nesmí připadnout Československé republice a že rozhodnutí z pařížské konference nebude respektováno. Nicméně 19. března byla otištěna zpráva z Paříže, která ujistovala, že hranice Československé republiky jsou již definitivně stanoveny. Podle dostupných informací mělo zněmčené území připadnout Československu. Němci nepřestali usilovat o připojení k sousednímu Rakousku, ale mírová smlouva ze Saint-Germain, která byla podepsána 10. září 1919, definitivně potvrdila připojení sudetského území k Československu.

Spory s německým obyvatelstvem však nebyly jediným konfliktem, který sužoval naši zemi. Další rozepře nastala mezi Polskem a Československem o oblast Těšínska. Zpočátku se obě strany snažily domluvit. Polsko však na sporném území uspořádalo za přítomnosti vlastních vojenských sil volby a odmítlo armádu stáhnout. V lednu 1919 tak tento konflikt přerostl v tzv. Sedmidenní válku. Československé vojsko postoupilo až k řece Visle, ale plánovaný útok na polskou armádu se nakonec neuskutečnil. V neděli 9. března se v Budějovicích na náměstí Svobody konal projev v záležitosti Těšínska. Shromáždění bylo svolané Národním výborem za účelem protestu proti postoji Dohody v otázce Těšínského Slezska. Dohoda nařídila vyklizení některých částí Těšínska, které byly obsazené naším vojskem. Projev zahájil předseda Národního výboru profesor František Zdráhal, který zmínil jak je Těšínsko pro ČSR důležité po stránce strategické, hospodářské a národní. Pan F. Zdráhal a ostatní vystupující byli přesvědčeni, že Těšínsko náleží historicky i jazykově k Československé republice. Polsko nenašlo velkého pochopení ani v redakci: „*Po zásluze odsouzena věrolomnost a zákeřnost Poláků, těchto špatných Slovanů, kteří nestydí se společně s Němci a Maďary klásti úklady naší republice,*“⁸⁹ uváděly Jihočeské listy. Další jednání s polskou vládou o Těšínsku započalo podle zpráv z Jihočeských listů 20. července v Krakově. Jednání měla klidný průběh a

⁸⁸ Jihočeské listy, s. 1, č. 19, roč. 25, 1919

⁸⁹ Jihočeské listy, s. 1, č. 20, roč. 25, 1919

pokračovala během celého léta. Koncem srpna se objevily zvěsti o tom, že Těšínsko naší zemi nepřipadne. Tyto zprávy přinesly polské listy a prý tak bylo rozhodnuto na mírové konferenci v Paříži. Informace se rychle šířila naší zemí. Československý národ se ale vzdát nehodlal. „*Těšínska nevydáme, i kdyby dohoda poručila! Tak zní jednomyslná odpověď národa československého na vynořivší se pověsti, že pařížská mírová konference obmýšlí záležitost Těšínska rozhodnouti na prospěch justament polského,*“⁹⁰ byl popisován postoj národa v novinách. Státy Dohody se koncem září usnesly, že o osudu Těšínska rozhodne hlasování tamního obyvatelstva. Ani toto však nebylo konečným řešením. Napětí trvalo až do července roku 1920, kdy spojenecká nejvyšší rada určila rozdělení Těšínska mezi Polsko a ČSR.

3.2.2.2.3. Obecní volby

V polovině června v ČSR proběhly první volby do obecních zastupitelstev. Šlo o první volby od vzniku Československé republiky. Obecní zastupitelstvo bylo voleno všemi k volbě oprávněnými voliči, ze svého středu pak dále volilo obecní radu skládající se ze starosty, jeho náměstka a členů rady. Volby roku 1919 probíhaly jen v Čechách, na Moravě a částečně také ve Slezsku. Konání voleb v Českých Budějovicích mělo podle Jihočeských listů klidný průběh. Volilo se v jednotlivých volebních místnostech, těch bylo dohromady osmnáct. Obdeník naznačil, že voliči byli před volbami vystaveni intenzivní agitaci jednotlivých stran. Postupy předvolební kampaně neunikly kritice listu: „*Agitace ta bohužel namnoze daleko vybočovala z mezí důstojnosti a podobala se pokřiku komediantů a tlampačů o jarmarku. Jediná strana neagitovala vůbec: Nár. rada, která spokojila se pouze s jedinou schůzí.*“⁹¹ Výsledek volby, zjištěný sečtením všech hlasů kolem desáté večerní hodiny byl v mnohých ohledech překvapivý. Na základě sečtených hlasů bylo 42 mandátů rozděleno následovně: českým socialistům připadlo 12 mandátů, národním demokratům 8, sociální demokraté získaly mandátů 7, klerikálové 5, Národní rada 2, spojené německé strany 6, němečtí sociální demokraté 2.⁹² Ve volbách se celkového vítězství dočkala sociální demokracie. Na to následně reagovala dosavadní vláda podáním demise. V létě 1919 byla ustanovena 2. vláda v čele s Vlastimilem Tusarem, tzv. „vláda Rudozelené koalice“.

⁹⁰ Jihočeské listy, s. 1, č. 70, roč. 25, 1919

⁹¹ Jihočeské listy, s. 1, č. 48, roč. 25, 1919

⁹² Jihočeské listy, s. 1, č. 48, roč. 25, 1919

3.2.2.2.4. *Maďarský útok na Slovensko*

Dalším konfliktem, do kterého se ČSR zapojilo, byl zápas o Slovensko a Podkarpatskou Rus, kterých se Maďarsko odmítalo vzdát. Do roku 1918 byla obě tato území součástí Maďarska, a tak si je Maďaři nárokovali. Napětí nakonec přerostlo v ozbrojený konflikt mezi ČSR a Maďarskem. 21. června vyšel v Jihočeských listech článek, kde se redakce zamýšlela nad situací na Slovensku. Maďarský útok prý nebyl ničím překvapivým, stejně jako není velkým překvapením, staví-li se proti ČSR Němci a Poláci. Redaktoři vytýkali české politice, že je náladová a že jsme se vždy přátelili a přátelíme se všemi národy světa. Při uzavírání těchto přátelství ale není český lid obezřetný a nezná přitom pravou národu spřátelených národů. Taková přátelství nemají ale dlouhého trvání a poté následuje rozkol. Redakce také kritizovala mezinárodní postavení ČSR – Čechoslováci neměli ve světě dostatek spojenců a během let si vysloužili označení typu „slovanských Prušáků“ nebo „slovanských Židů“. Noviny označily boj o Slovensko za věc přirozenou a nutnou, ale upozorňovaly na neznalost nálady a charakteru slovenského lidu a poměrů, v kterých se nám má Slovensko dostat do rukou. Na druhou stranu byla ale vyzdvihnuta politická, hospodářská a národnostní blízkost, kterou se Slováky sdílíme.⁹³ Vývoj války s Maďarskem byl kontrolován státy Dohody. Maďarům bylo nařízeno vyklizení území Slovenska a Češi dostali pokyn k neútočení. Československé vojsko uposlechlo rozkazu, ale Maďaři útok na Slovensku nezastavili. Protože maďarská vojska neuposlechla první výzvu, Dohoda musela znovu zakročit. 25. června listy informovaly, že byl do Pešti poslán nový vzkaz od Dohody. Maďarům byl podruhé nařízen okamžitý ústup pod dohledem amerických, britských a francouzských důstojníků. Zároveň bylo uherské vládě oznámeno, že od ní bude požadována plná náhrada škod, které byly způsobeny neoprávněným vpádem Maďarů na slovenské území.⁹⁴ Válka byla ukončena až v červenci 1919, kdy byla stanovena demarkační linie (hranice) mezi ČSR a Maďarskem. Konflikt si vyžádal více než tisícovku životů československých vojáků, ale skončil pro nás vítězstvím.

3.2.2.2.5. *Krise v československé společnosti*

Koncem září dorazil dr. Beneš zpět do české vlasti. Hned po příjezdu do země ministra čekalo na nádraží překvapení. Starosta Sokolské župy Žižkovy a učitel Alois Kolín ministra srdečně přivítal a otevřeně promluvil o poměrech v Československu. Rok

⁹³ Jihočeské listy, s. 1, č. 49, roč. 25, 1919

⁹⁴ Jihočeské listy, s. 1, č. 50, roč. 25, 1919

od vyhlášení samostatné ČSR nebyla situace příliš příznivá. Alois Kolín situaci v ČSR ostře zkritizoval. Toto setkání neuniklo ani pozornosti Jihočeských listů, které rázná slova Aloise Kolína otiskly: „*Nikdo nepracuje, všichni poroučejí, nikdo neposlouchá, v národě tvoří se strany, které pracují jen každá sama pro sebe. Zákony se nešetří, naše vláda vydává zákony, kterých nikdo neposlouchá. Národ náš má zákonem ta prokletá hesla, která šíří v národě. Ulice, samozvaní vůdci jednotlivých stran, hesla, kterých uskutečnit nelze. Každá strana hájí své příslušníky, opatřuje jim v republice místa výnosná. Všichni hledí uchvátit co největší sousto. A republika je na pokraji finanční zkázy,*“⁹⁵ popisoval A. Kolín. Tento stav dále označil za strašlivý let do neznáma, který by mohl vést ke zkáze a pozbytí naší svobody a samostatnosti. K ministru Benešovi se p. Kolín obrátil jako k poctivému člověku, který by mohl situaci v zemi obrátit. Kolín za tento projev sklídl vlnu kritiky, a to především ze strany socialistů. Podle redaktorů Jihočeských listů však musel s projevem souhlasit každý přítel naší republiky. Slova Aloise Kolína byla přísná a kritická, ale zároveň také užitečná a zdravá pro vývoj a zájmy mladičkého československého státu.

⁹⁵ Jihočeské listy, s. 1, č. 78, roč. 25, 1919

4. Význam jihočeských periodik pro zobrazení konce 1. světové války a vzniku ČSR

V dobách první světové války a období první republiky představovala periodika nejvýznamnější médium. Rozhlasové a televizní vysílání ještě nebylo rozšířeno, a tak hlavní zpravodajskou funkci zastávala média tištěná. Po zahájení války byla v létě 1914 zavedena přísná cenzura. Několik desítek periodik bylo nuceno během prvních týdnů války zcela přerušit svou činnost. Jednalo se především o sociálně demokratický a národně sociální tisk. Vláda od českých novin požadovala publikování loajálních článků, které byly novinám dodávány příslušnými úřady. Články však musely být vydávány a prezentovány jako redakční. Informace o zahraničním dění byly přebírány výhradně od Wolffovy tiskové kanceláře. Během války navíc noviny trpěly odchodem redaktorů na frontu či nedostatečným zásobováním papírem. Počet vycházejících titulů byl tak za války značně zredukován.⁹⁶ Po vzniku ČSR bylo nutné zajistit základní zpravodajské služby, k čemuž měla posloužit národní tisková agentura. Struktura prvorepublikového tisku byla utvořena již před první světovou válkou v dobách rakousko-uherské monarchie. Jeho základ byl tvořen listy politických stran, které obvykle vycházely dvakrát týdně a sloužily k politické agitaci.

Během let 1914 – 1918 byl tisk využíván k válečné propagandě. Propaganda během války měla dva hlavní cíle: 1) působení na protivníka a podlomení jeho morálky 2) psychická podpora vlastního národa a vojáků. Periodika ve válečném období tak často neposkytovala zcela faktické informace. Přesto noviny v české společnosti hrály důležitou roli: nejen, že informovaly veřejnost o významných událostech, ale zároveň byly místem k veřejné diskuzi a tvorbě veřejného mínění.⁹⁷ Nejvýznamnější vlastností novinového zpravodajství je bezpochyby jeho aktuálnost. Většina jihočeských novin však vycházela dvakrát týdně, čímž byla tato funkce oslabena. Během roku 1918 ale listy pomáhaly utvářet a formovat národnostní smýšlení. Idea samostatného československého státu, tak byla zakořeněna do národního povědomí. Později tiskoviny také představovaly kritickou kontrolu nad politickou a ekonomickou situací v zemi. Jihočeské listy byly jedním z mála politicky neutrálních zpravodajů v regionu a tím jejich význam rostl.

⁹⁶ Bednařík, P., Jirák, J., Köpplová, B.: Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti, Grada, Praha 2011, s. 150

⁹⁷ Reifová, I.: Slovník mediální komunikace, Portál, Praha 2004, s. 164

Z dnešního pohledu jsou noviny důležitým pramenem soudobé dokumentace. Dnes si již nedokážeme představit život bez pravidelného přísunu informací. Společenský význam médií spočívá především v tom, že jsou k dispozici velkému počtu uživatelů. Lidé mají k informacím pravidelný či neustálý přístup.⁹⁸ Ve 20. letech takovou službu zastávaly zejména periodika, a proto představují jeden z významných zdrojů při studiu tehdejších politických, společenských a kulturních poměrů.

⁹⁸ Bednařík, P., Jirák, J., Köpplová, B.: Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti, Grada, Praha 2011, s. 9

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo podat ucelený přehled a reflexi historických událostí první světové války a vzniku Československa. Na vybrané události let 1918 – 1919 bylo nahlíženo skrze příspěvky v Jihočeských listech. Součástí práce byla i charakteristika jednotlivých regionálních periodik na Českobudějovicku, která poslouží jako demonstrace tehdejšího žurnalismu na regionální úrovni.

Se vznikem Československé republiky zároveň došlo k rozvoji politického života. Politické strany zakládaly vlastní listy, které využívaly zejména ke stranické propagaci. V charakteristice listů se objevují levicový *Jihočechem* Československé sociálně demokratické strany, středově orientovaný *Hlas lidu* Československé strany lidové a pravicově zaměřený *Republikán* Československé národně demokratické strany. Mezi politicky nezávislé listy patřil například *Jihočeský kraj*, který však nevycházel pravidelně. Nejvýznamnějším zástupcem nezávislého tisku v jižních Čechách byly *Jihočeské listy*, které se opíraly o dlouholetou tradici.

Kvůli nedostatku archivních materiálů nebylo možné detailnější zkoumání charakterizovaných titulů. Rozbor byl realizován hlavně prostřednictvím informací dostupných v samotných listech. Největší pozornost pak byla věnována formální struktuře a tematickému zaměření periodik.

Stěžejní část práce je tvořena rozbohem *Jihočeských listů* a následně chronologicky zpracovanou reflexí význačných politických, hospodářských a kulturních událostí let 1918 – 1919. *Jihočeské listy* byly obdeníkem, který hájil zájmy českého národa a podporoval myšlenku svobodného Československa. Na svých stránkách sledoval důležité momenty z válečného období a utváření našeho státu. V roce 1919 pak pozornost patřila především novému poválečnému uspořádání Evropy a životu v mladé Československé republice a s tím spojenými problémy.

Nejvýznamnější vlastností Jihočeských listů byla jejich nezávislost. Většina periodik, která ve 20. letech vycházela, totiž náležela určitým politickým stranám. Listy politických stran tedy sloužily především jako stranický nástroj k propagaci svých názorů a ovlivňování stávajících i nových voličů. Nejčastějším tématem pak byla politika, které byl věnován velký prostor na úkor zpravodajských rubrik. V tomto směru tedy politické listy splňovaly zpravodajskou funkci nedostatečně. I Jihočeským listům byla vyčítána spřízněnost s československými národními demokraty. Jejich práci a přínos pro region to však nijak

neovlivnilo. Jihočeské listy pravidelně přinášely informace ze všech oblastí domácí a zahraniční politiky, hospodářství a kultury. Aktualita informací byla částečně narušena nízkou periodicitou listu. Přesto Jihočeské listy bezpochyby patří k nejvýznamnějším regionálním tiskovinám dané doby.

Seznam pramenů a literatury:

1. Archivní prameny

Státní oblastní archiv České Budějovice

Státní vědecká knihovna České Budějovice

Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, katalog periodik

2. Periodika

Jihočeské listy 1918, 1919

Republikán 1919, 1920, 1929

Jihočech 1918, 1929

Hlas lidu 1918, 1945

Jihočeský kraj 1918, 1919

3. Literatura

Beránková, M. *Dějiny československé žurnalistiky. Český periodický tisk do roku 1918.* Novinář, Praha 1980

Beránková, M. a kol. *Dějiny československé žurnalistiky. Český a slovenský tisk v letech 1918 – 1944.* Novinář, Praha 1984

Cífková, S. *České Budějovice v literatuře, II. díl. Od první světové války po současnost.* PF, České Budějovice 1979

Čornej, P. *Dějepis pro gymnázia a střední školy: Nejnovější dějiny.* SPN – pedagogické nakladatelství, Praha 2005

Encyklopedie Českých Budějovic. Nebe, České Budějovice 2006

Housková, H., Podlešák, J. *České a slovenské dějiny v letech 1900–1945*. PF JU, České Budějovice 1994

Jiráek, J. a kol. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Grada, Praha 2011

Kárník, Z. *České země v éře První republiky (1918 – 1938), Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*. Libri, Praha 2003

Reifová, I. *Slovník mediální komunikace*. Portál, Praha 2004

4. Elektronické zdroje

Jirman, L. *Historie statutárního města České Budějovice: Historie Českých Budějovic - část 5. Konec 19. stol. až vznik ČSR (1918). Jihočeský kraj* [online]. Dostupné z: <http://www.jihocesky-kraj.cz/historie.asp?rubrika=8&id=55&page=1> [cit. 2013-03-25].

Jirman, L. *Historie statutárního města České Budějovice: Historie Českých Budějovic - část 6. První republika (1918-1938). Jihočeský kraj* [online]. Dostupné z: <http://www.jihocesky-kraj.cz/historie.asp?rubrika=8&id=56&page=1> [cit. 2013-03-25].